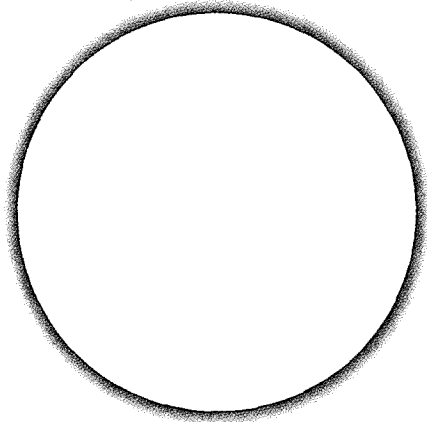

เรื่องที่เป็นประโยชน์สุข
เกื้อกูลแก่ทุกชีวิต
ตลอดกาลนาน

สุญญาตา

หัวใจของ
พุทธศาสนา

พุทธมร อินทวงค์

สุญญตา
หัวใจของ
พุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมบรรยายพิเศษ ณ ศาลาธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์
๙ มกราคม ๒๕๐๙

จัดพิมพ์โดย

กองทุนศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์
กองทุนห้องสมุดศาลาจำปี่รัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์
กองทุนเสถียรธรรม เสถียรธรรมสถาน

ท่านผู้ใดเห็นคุณค่าของหนังสือนี้
ประสงค์จะช่วยเผยแพร่เป็นธรรมทาน
ติดต่อโดยตรงได้ที่

ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์
อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐ โทร.๕๘๓-๕๒๕๓, ๕๘๕-๓๐๗๔

อาสาสมัครจัดทำต้นฉบับคอมพิวเตอร์ : ดร.ธนาธิง เสือวรรณศรี และคณะ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤศจิกายน ๒๕๕๓ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
แม่พิมพ์ โดย สุเนตรพิสิทธิ์ โทร.๘๐๓-๒๒๔๙

พิมพ์ที่ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง จำกัด โทร.๕๘๓-๕๐๐๑, ๕๘๕-๒๒๔๑

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ

ท่านผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย

วันนี้ (๙ มกราคม ๒๕๐๙) อาตมาได้รับคำขอร้องให้มาช่วยพูดในสถานที่นี้ (วัดชลประทานฯ) เป็นพิเศษ ก็เลยนึกได้ว่า เรื่องที่ควรจะมาพูด ที่เหมาะแก่ท่านทั้งหลาย ก็คือเรื่องเกี่ยวกับ **ความว่าง** หรือ **สุญญตา** ที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า โดยมากยังไม่เคยได้ยินเรื่องนี้ โดยมากยังเข้าใจผิดอยู่ว่าเรื่องความว่าง เรื่องสุญญตานี้ ไม่มีในพุทธศาสนา ก็มี และยิ่งกว่านั้นยังเข้าใจผิดกันอยู่ คือเมื่อได้ยินคำว่า “สุญญตา” หรือ สุญญตะ ก็ตาม ก็เข้าใจกันว่า **สูญเปล่า ไม่มีอะไร**

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ที่นี่ การเข้าใจว่า สุญญตา คือ สุนฺณเปลา ไม่มีอะไรนี้ เป็นความโง่ที่สุดของพุทธบริษัทสมัยนี้ เพราะว่าเรื่องสุญญตาเป็น เรื่องหัวใจ เป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา ถ้าเรื่องหัวใจหรือเรื่อง แก่นแท้ของพุทธศาสนาเป็นเรื่องสุนฺณเปลา ไม่มีอะไร พุทธศาสนาก็เป็นเรื่องบ้าง บอๆ ไม่มีสาระอะไร, ฉะนั้น ขอให้เข้าใจ“สุญญ” หรือ“สุญญตา” เสียให้ถูกต้อง

ข้อแรกที่สุดที่อยากจะบอกให้ทราบ ก็คือข้อที่ว่า สุญญตาหรือ เรื่องความว่างนี้ เป็นหัวใจของพุทธศาสนา

ข้อนี้ก็ข้อที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “เมื่อใดไม่มีการ ศึกษาสนใจปฏิบัติเรื่องสุญญตา เมื่อนั้นเนื้อแท้ของพุทธ ศาสนาหมดไปแล้ว มิได้มีเหลืออยู่” ข้อนี้มีพระพุทธภาษิต กล่าวไว้ว่า

“เปรียบเหมือนกับกลองศึกของพวกกษัตริย์พวกหนึ่ง ชื่อ พวกทสาระหะ แต่เก่าแก่แต่โบราณ เมื่อเนื้อไม้ที่กลองนั้นเกิดผุ เกิดแตก เกิดลี พวกกษัตริย์เหล่านั้นก็เอาไม้ใหม่มาปะ มาอุด คัดกเนื้อเสียเนื้อร้ายออก อุดลงไป หรือปะลงไปทีรอยแตก ครั้น ทำดังนี้นานเข้าๆ หลายสิบครั้ง ก็มาถึงวันหนึ่ง ซึ่งปรากฏว่า เนื้อไม้เดิมของกลองที่เป็นเนื้อแท้ ไม้เดิมของกลอง ไม่มีเหลืออยู่ เลย มีแต่ชิ้นไม้ปะๆ อุดๆ กันเข้าใหม่ทั้งนั้น

ข้อนี้ฉันใด ในพุทธศาสนานี้ก็เป็นฉันทัน จักมีสมัยหนึ่ง ซึ่งพุทธบริษัทไม่สนใจเรื่องสุญญตา อันเป็นเรื่องสุดต้นตะ ที่

พระอชค

อยู่หลังม่าน

❖ ดูให้ตี พระองค์มี อยู่หลังม่าน
อยู่ตลอด อนันตกาล ท่านไม่เห็น
เฝ้าเรียกหา ดุจเท่าทอน ท่อนหาเป็น
ไม่รู้เช่น เซึ่งหา ยิงหาไกล

❖ เพียงแต่แหวก ม่านออก ลักศอกหนึ่ง
จะตกตะลึง ใจสั่น อยู่หวั่นไหว
จะรู้จัก หรือไม่ ไม่แน่ใจ
รู้จักได้ จักปรีดี “อยู่นี่เอง”

❖ เชิญพวกเรา เอามาร การแหวกม่าน
งดงมกาย ตายด้าน หยุดโจงเงง
ทำลายล้าง อวิชชา อยามัวเกรง
ว่าไม่แก่ง ไม่ส่วย ไม่รวยบุญ ฯ

❖ เมื่อความทุกข์ ความร้อน ความ
ทรมาน ความวุ่นวาย ความหนักอึ้ง
เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ใด

❖ ขอท่านได้โปรดทราบเถิดว่า ใน
ขณะนั้น“พระพุทธองค์”กำลังประทับ
อยู่เบื้องหลังของความทุกข์นั้น

❖ คือจะตั้งใจปรากฏในดวงจิตของ
บุคคลผู้นั้นเอง เพื่อแนะแนวทางแห่ง
ความหลุดรอดจากความทุกข์ให้แก่เรา

❖ แต่เราจะได้ยินคำชี้แนะของพระ
พุทธองค์หรือไม่ มันขึ้นอยู่กับสติปัญญา
ของเราแต่ละคนนี่เอง

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

เสียงตบมือ ข้างเดียว

❖ เมื่อจิตรับอารมณ์ภายนอกแล้ว
ไม่ยึดถือ ปรุงแต่งเป็นเรา เป็นของ
เรา มีแต่สติปัญญาที่จะจัดการกับ
อารมณ์นั้นๆ อย่างถูกต้อง จิตก็สงบ
จากอารมณ์ทั้งปวง

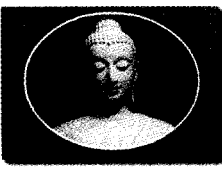
❖ เสมือนเสียงแห่งความเงียบของ
มือที่ตบข้างเดียว ที่ปราศจากมืออื่น
มาตบด้วย ความเงียบสงบชนิดนี้จึง
ดังก้องอยู่ในใจ กลบเสียงของโลก
แห่งการตบมือสองข้างเสียสิ้น

❖ นี่คือความระงับดับทุกข์ที่แท้จริง

- ❖ มือฉันทบ ข้างเดียว ส่งเสียงสั้น
มือท่านตบ สองข้าง จึงดังได้
เสียงมือฉันทบ ดังก้อง ทั้งโลกัย
เสียงมือท่าน ดังก้อง ไม่กึกว่า ๗
- ❖ เสียงความว่าง ดังกลบ เสียงความวุ่น
ทั้งมีคุณ กว่ากัน ทางทรรษา
เสียงสงบ กลบเสียง ทั้งโลกา
หูของข้า ได้ยิน แต่เสียงนั้น ๗
- ❖ เสียงของโลก ดังก่อไร ไม่ได้ยิน
เพราะเหตุวิญญู-ญาณรับ แต่เสียงนั้น
เป็นเสียงซึ่ง ผิดเสียง อย่างสามัญ
เป็นเสียงอัน ดังสุด จะพรรณนา ๗
- ❖ มือข้างเดียว ตบดัง ฟังดูเกิด
แสงประเสริฐ คือจิต ไม่ใฝ่หา
ไม่ยึดมั่น อารมณ์ใด ไม่นำพา
มันร้องท้อ เย้ยทุกข์ ทุกเมื่อเฮย ๗

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ตกาศดกล่าตัวเอง มีข้อความลึกซึ้ง มีความหมายลึกซึ้ง เป็นเรื่องเหนือโลก และเนื่องด้วยสุญญตา แต่ไปสนใจกับเรื่องใหม่ๆ ที่สาวกพวกกวีทำขึ้นในชั้นหลัง ไพเราะทางตัวหนังสือ ไพเราะทางอักขระพยัญชนะ เป็นเรื่องนอกแนว ไม่เกี่ยวกับสุญญตา และเมื่อเป็นอย่างนี้ก็เป็นอย่างนั้นว่า เรื่องเดิม เรื่องเนื้อแท้ของพุทธศาสนานั้นหมดไป เหลือแต่เรื่องที่ปรุงแต่งกันขึ้นใหม่ๆ เหมือนเนื้อไม้ใหม่ที่แทนที่เนื้อไม้เก่าของกลองใบนั้น” นี่เป็นพระพุทธรักษาษิตในนิทานวรรค สังยุตตนิกาย ตริสแอกัภิกษุทั้งหลายอย่างนี้

จะนั้น ขอให้คิดว่า เรื่อง“สุญญตา”นี้เป็นเรื่องสำคัญมากน้อยอย่างไร? เป็นเรื่องเนื้อแท้ของพุทธศาสนาอย่างไร? แล้วการที่มาสอนให้เข้าใจกันว่า สุญญะ คือเรื่องสูญเปล่า ไม่มีอะไรนี้ มันเป็นเรื่องโง่เรื่องหลงลึกเท่าไร?

เนื้อแท้ของพุทธศาสนา จะเป็นเรื่องสูญเปล่าไม่ได้ แต่ต้องเป็นเรื่องอะไรที่ประเสริฐที่สุด

ที่นี้ในสูตรอีกสูตรหนึ่ง ตรัสว่า “เมื่อใดไม่มีการสนใจศึกษาปฏิบัติเรื่องสุญญตา แต่ไปสนใจเรื่องใหม่ๆ ที่แต่งขึ้นชั้นหลังแล้ว เมื่อนั้นเรียกว่า วินัยเลอะเลือนไปแล้ว เพราะธรรมะเลอะเลือน และธรรมะก็เลอะเลือนไปแล้ว เพราะวินัยเลอะเลือน วินัยเลอะเลือน เพราะธรรมะเลอะเลือน ธรรมะเลอะเลือนเพราะวินัยเลอะเลือน จะเกิดขึ้นมา เพราะการไม่สนใจของเก่าของเดิมแท้ คือคำสอนเรื่องสุญญตา แต่ไปสนใจคำสอนเรื่องใหม่ๆ ที่แต่งขึ้นทีหลัง

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

และนี่คือ อนาคตภัยที่ยังไม่เคยเกิด แต่แล้วก็จะเกิดขึ้น ฉะนั้นเธอทั้งหลายจงรู้ไว้ ครั้นรู้ไว้แล้ว จงพยายามปฏิบัติ เพื่อสกัดกั้นภัยนี้เสีย” พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสอย่างนี้

นี่เป็นอันว่า มันเป็นเรื่องสำคัญ ถึงกับว่า ถ้าไม่มีเรื่อง “สุญญตา” นี้แล้ว ก็คือ ภัยอันใหญ่หลวงได้มาถึงพุทธศาสนาแล้ว ฉะนั้นเรื่อง “สุญญตา” ต้องไม่ใช่เรื่องว่างเปล่า..สูญเปล่า..ไม่มีอะไร

ที่นี้ อีกเรื่องหนึ่ง ที่อยากจะทำให้ทราบก็คือว่า พวกฆราวาสพวกหนึ่ง มีอุบาสก ชื่อ ัมมะทินนะ เป็นหัวหน้า เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลแก่พระพุทธเจ้าว่า ขอให้ทรงแสดงเรื่องที่เป็นประโยชน์สุขเกื้อกูลแก่พวกข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนาน พระพุทธเจ้าก็ตรัสเรื่อง “สุญญตา” ซึ่งมีบาลีสั้นๆ ว่า

เย เต สุตตุนตา	- สุตตันตะทั้งหลายเหล่าใด,
ตถาคตภาสิตา	- เป็นคำกล่าวของตถาคต,
คมภีรา	- เป็นเรื่องลึกซึ้ง,
คมภีรตถา	- มีความหมายลึกซึ้ง,
โลกุตตรา	- เป็นเรื่องเหนือโลก,
สุญญตปฏิบัติสุตตะ	- เนื่องเฉพาะด้วยเรื่อง สุญญตา,
- เธอจงเข้าใจว่า นี่เป็นเรื่องที่ควรศึกษาเล่าเรียน

นี่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ฆราวาสควรศึกษาเรื่องสุญญตา จึงจะได้รับประโยชน์สุขเกื้อกูลตลอดกาลนาน

แล้วเรื่องสัญญาตานั้น โดยบาลีก็มีลักษณะจำกัด ระบุไว้อย่าง
ที่กล่าวมาแล้วที่ว่า “**สุดตันตะ**ทั้งหลายเหล่าใด” นี้หมายความว่า
ถ้อยคำที่เป็นเนื้อแท้ ที่ร้อยกรองไว้เป็นระเบียบ นี้เรียกว่า**สุดตันตะ**
หรือที่เราเรียกกันง่าย ๆ สมัยนี้ว่า “**พระสูตร**” แต่ยังไม่เข้าใจผิด คำว่า
พระสูตรสมัยนี้ ไปหมายถึง เรื่องนิทานต่างๆ สนุกสนาน เรื่อง
ต่างๆ เตี้ยๆ

ที่จริง คำว่า “**สูตร**” นั้นไม่ใช่เป็นเรื่องของนิทาน นี่คือ
ความเิงของพุทธบริษัทสมัยนี้ ซึ่งเข้าใจคำว่าสูตรนั้น หมายถึงนิทาน
สูตรหมายถึงหลักธรรมะ ที่กล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นแก่น
เป็นสาระ แต่ว่ากล่าวอย่างมีระเบียบ เหมือนกับฟอร์มูล่า(formula)
อันหนึ่งๆ ซึ่งมีใจความรัดกุมเป็นระเบียบในการกล่าว แล้วก็เรียก
ว่า สูตรๆ หนึ่ง เป็นหลักธรรมะทั้งนั้น ไม่ใช่เรื่องนิทาน

ฉะนั้น ควรจะเลิกมวงายเรื่องเข้าใจว่าพระสูตรนั้นเป็นเรื่อง
นิทานกันเสียที ถ้าไม่อย่างนั้น ก็เรียกตามที่พระพุทธเจ้าท่านเรียก
ดีกว่า พระพุทธเจ้าท่านไม่เรียก **พระสูตร** หรือ **สูตร** ท่านเรียกว่า
“**สุดตันตะ**”

สุดตันตะ แปลว่ายอดของสูตร **สุดตะ** แปลว่าสูตร **อันตะ**
แปลว่าที่สุด คือยอด **สุดตันตะ** แปลว่ายอดของสูตร คำว่า “**ยอด**”
ในที่นี้หมายถึง ใจความ หรือ เนื้อแท้ ที่กล่าวไว้ในฐานะเป็นสูตร

ท่านควรจะต้องรู้ว่า คำว่า “**สูตร**” นี้แปลว่า เส้นด้าย เหมือน
กับเส้นบรรทัด นี้เรียกว่าสูตร ช่างไม้ก็ต้องใช้เส้นบรรทัด เส้นเชือก
เส้นด้าย ก็คือใช้สูตรเป็นหลักสำคัญในการทำไม้ ฉะนั้น คำว่า
สูตร จึงแปลว่า ระเบียบ หรือบรรทัด ที่เป็นแนวอย่างใดอย่างหนึ่ง
ที่นี้ “**อันตะ**” ที่แปลว่าที่สุด ก็แปลว่า **ขั้นดี** **ชั้นเลิศ** **ชั้น**

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ยอดของมัน ก็แปลว่าบรรทัดที่ดี เส้นบรรทัดที่ตีนั้นเองเรียกว่า **สุดตันตะ** พระพุทธเจ้าตรัสว่า “**สุดตันตะทั้งหลายเหล่าใด**”

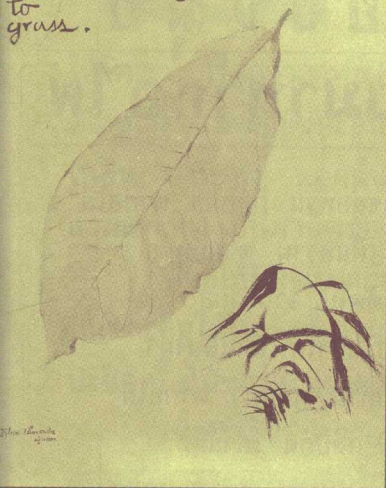
ทีนี้ คำว่า “**ตถาคตภาสิตา**” ซึ่งเป็นคำที่ตถาคตกล่าวนี้ แบ่งแยกกันเด็ดขาดว่า ที่ตถาคตกล่าวนั้นอย่างหนึ่ง ที่สาวกชั้นหลัง กล่าวนั้นอย่างหนึ่ง ที่ตถาคตกล่าวนั้นก็ต้องเป็น **คัมภีรา** แปลว่า **ลึกลับ** แล้ว **คัมภีรตถา** - มีความหมายลึกลับซึ่ง **โลกุตตรา** - เป็นเรื่องเหนือโลก คือเป็นเรื่องที่จะทำให้มนุษย์อยู่เหนือการครอบงำ ย่ำยีของโลก ถ้าถูกโลกครอบงำย่ำยี ก็หมายความว่ามีความทุกข์ ฉะนั้นเราจะอยู่เหนืออำนาจครอบงำของโลก เมื่อใดอยู่เหนืออำนาจ ครอบงำของโลก เมื่อนั้นเรียกว่าอยู่เหนือโลก หรือ **โลกุตตระ** แล้ว เรื่องนี้ต้องเป็น **สุญตปปฏิบัติสุตตะ** คือ เนื่องเฉพาะด้วยเรื่อง **สุญญตา**

เรื่องที่ตถาคตกล่าวลึกลับ มีความลึกลับ และอยู่เหนือโลก นั้นต้องเป็นเรื่องที่เนื่องด้วยสิ่งทีเรียกว่า “**สุญญตา**” คือ “**ความว่าง**”

เรื่อง **สุญญตา** หรือ **ความว่าง** มีมากมายหลายแขนง หลายแง่หลายมุม ฉะนั้นจึงใช้คำว่า “**ต้องเนื่องด้วยสุญญตา**” ถ้าเป็นอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็น **ตถาคตภาสิตา** เป็นของเดิมแท้ เหมือนเนื้อไม้ที่สร้างกลองที่แรก

ทีนี้ ถ้าเป็นสาวกภาสิต ก็มีอยู่ว่า **เย เต สุตตุนตา** เหมือนกัน **สุดตันตะทั้งหลายเหล่าใด**, **ภิกขุตา** - ที่พวกนักปราชญ์ทำขึ้น, **กาเวยุกา** - เป็นไปในทำนองกาพย์; หมายความว่าคำที่ร้อยกรอง

In the silent
mind
one can listen
to
grass.

จิตว่าง

ได้ยินหญ้าพูด

❖ พระพุทธะ ตรัสรู้ จิตอยู่ว่าง
ได้ยินสิ่ง ทุกอย่าง แดงใจ
เหมือนมันฟ้อง ตัวเอง แข็งแข็งไป
ว่าไม่มี สิ่งไหน นำยึดเอา
มาเพื่อเป็น “ตัวกู” และ“ของกู”
อย่าหลงดู๋ มันเข้า เพราะความเขลา
เอาของเป็น อนัตตา มาเป็นเรา
จะต้องเศร้า โศกระทม ตรมใจแรง

❖ แม้กรวดดิน หินไม้ และใบหญ้า
ล้วนแต่ส่ง เสียงจำ ทุกหัวระแหง
คน“จิตวุ่น” ไม่เข้าใจ ไม่ระแวง
ว่าทุกสิ่ง ร้องแสดง บทพระธรรม
ครั้น“จิตว่าง” จะได้ยิน แม้ใบหญ้า
มันปรึกษา ข้อความ ที่งามขำ
ว่า“ทำไฉน สัตว์ทั้งหลาย จะร้ายรำ
ด้วยจิตว่าง เพราะวางธรรม ทั้งปวงเอย” ฯ

❖ จิต“วุ่น”ได้ยินแต่เสียง“โลก”พูด
คือเรื่องได้, เรื่องเสีย, เรื่องมี, เรื่อง
เป็น, อยู่ก้องไกลาหล กลบเสียง
ใบไม้ใบหญ้า ที่กระซิบความจริงของ
ชีวิตเสียสิ้น

❖ ครั้นจิต“ว่าง”จากอารมณ์โลก
แล้ว ย่อมซึมซาบความจริงนั้นว่า
เกิดมานี้เพื่อปล่อยวาง, อิสระ และ
ว่าแจ้ง

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

sound of flute
has returned
to bamboo
forest

เสียงขลุ่ย กลับมาหากอไผ่

- ❖ คนทุกคนมีแรงพลังไปใน "ความเกิด" ด้วยฤทธิ์ของจิตตาและอุปาทาน โดยเหตุที่ไม่ทราบว่ ที่แท้จริงทั้งปวงนั้นก่อตัวพลังขึ้นก็เพียงเพื่อมุ่งกลับสู่สภาพเดิม คือ "ความดับ"
- ❖ เหมือนไม้ไผ่ตัดจากกอไผ่ ไปทำขลุ่ยเป่า เสียงดังไพเราะ ก็เพียงเพื่อ "ความดับ" แห่งเสียงนั้น ลงสู่สภาพไม้ไผ่จากกอเดิม; หรือเหมือนไอน้ำจากทะเล พลังขึ้นเป็นเมฆและตกเป็นฝนลงสู่ทะเลตามเดิม
- ❖ "ความวุ่น" ที่พลังขึ้นก็ย่อมดับมอดลงสู่ "ความว่าง" อันเป็นธรรมชาติเดิมแท้ เพราะฉะนั้นแล ความไม่ตื่นระหนกขยาดไปในอารมณ์ทั้งปวงด้วยจิตตาอุปาทาน จึงเป็น "ความดับสนิท" ไปแต่ต้นมือแล้ว

- ❖ "เสียงขลุ่ยทวน กลับมา หากอไผ่" จงคิดให้ เห็นความ ตามนี้หนอ ว่าไผ่ลำ ตัดไป จากไผ่กอ ทำขลุ่ยพอ เป่าได้ เป็นเสียงมา
- ❖ เสียงก็ทวน กลับมา หากอไผ่ เป่าเท่าไร กลับกัน เท่านั้นหนา เหมือนไอน้ำ จากทะเล เป็นเมฆา กลายเป็นฝน กลับมา สู่ทะเล ฯ
- ❖ เหมือนต้นมหา พาคณ ต้นพิภพ พอลิ้นฤทธิ์ ก็ตระหลบ หนทางเทวี่งมาสู่ แดนวิสุทธึ หยุดเกรไม่เถล ไถลไป ที่ไหนเลย ;
- ❖ อันความวุ่น วี่งมา ทาความว่าง ไม่มีทาง ไปไหน สหายเอ๋ย ในที่สุด ก็ต้องหยุด เหมือนอย่างเคย ความหยุดเฉย เป็นเนื้อแท้ แก่ธรรมเอ๋ย ฯ

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ให้ไพเราะ เรียกว่ากาพย์ (กาเวยย) , จิตตกุบรา จิตตพยณฺชนา - มีตัวหนังสือ มีพยัญชนะอันวิจิตร งดงาม สละสลวย ชวนให้เพลิดเพลิน, **พาหิรกา** - นอกแนว คือนอกแนวของเรื่องสุญญตา. นี่เป็น **สาวกภาสิตา** เป็นภาสิตของสาวก.

นี่ขอให้อ่านจับแบ่งแยกกันอย่างนี้ก่อน แล้วสาวกภาสิตชั้นหลังนี้แหละคือไม้ใหม่ ที่เอามาอุด มาเสริม มาซ่อม กลองโบราณนั้นจนปะปิดเนื้อไม้ของเก่าหมด ไม่มีเหลืออยู่เลย.

เมื่อเรารู้ว่า **ตถาคตภาสิต** เป็นเรื่องสุญญตา; **สาวกภาสิต** ชั้นหลังๆ ที่ร้อยกรองกันให้ไพเราะในชั้นหลังนี้ไม่เนื่องด้วยสุญญตาอย่างนี้แล้วก็ควรจะระลึกย้อนหลังไปสู่เรื่องสุญญตา คือเรื่องเดิม. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า มีทางที่จะทำได้โดยการที่กลับไปสนใจศึกษาเรื่องสุญญตาอีกนั่นเอง.

นี่ ความหมายของ “สุญญตา” หรือ ที่มาของ “สุญญตา” มีอย่างนี้ไม่ใช่เรื่อง “ไม่มีอะไร, สูญเปล่า”

ที่นี้ จะอธิบายเรื่อง “สุญญตา” นั้น ในลักษณะที่ฆราวาสทั้งหลายจะเข้าใจได้ และโดยเฉพาะสมัยนี้.

ถ้าจะเข้าใจเรื่อง “สุญญตา” ก็ต้องระลึกถึงพระพุทธภาสิตที่ตรัสว่า : **โลกนี้ว่าง โลกนี้เป็นของว่าง** , ท่านเข้าใจหรือยัง ลองคิดดู เด็กๆ คงจะไม่เชื่อ เพราะไม่เห็นว่ามันว่าง. เขาเห็นว่า โลกนี้มันเต็มไปหมดด้วยสิ่งต่างๆ ถ้าใครยังคิดอย่างนั้นคนนั้นก็ยังเป็นเด็ก. ถ้าเป็นคนโตมีสติปัญญาอย่างผู้ใหญ่ก็จงใคร่ครวญดู

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าว่า **โลกนี้ว่างอย่างไร**

พระพุทธเจ้าตรัสว่า **“โลกนี้ว่าง เพราะไม่มีสิ่งใดที่ควรถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน”** ขอย้ำอีกว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า **โลกนี้ว่าง ก็เพราะว่าไม่มีสิ่งใดเลยที่ควรยึดว่า เป็นตัวเราหรือเป็นของเรา**. มันมีมากมายเต็มไปหมด: เรื่องรูปธรรม หรือนามธรรม อย่างนั้นอย่างนี้ วิจิตรพิสดารอย่างยิ่ง สวยงามอย่างยิ่ง แต่ไม่มีอะไรสักสิ่งเดียวที่ควรจะถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน **เมื่อไม่มีสิ่งที่เรียกว่าตัวตนหรือของตนได้อย่างนี้แล้ว จะเรียกว่าว่าง หรือไม่ว่าง ลองคิดดู, มันมีเกลื่อนกลาดไปหมดก็แต่สิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนหรือของตน ไม่ควรถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน มันเป็นเหมือนกับ“มายา”**

ทำไมจึงเรียกว่า มายา ? เพราะ มันเปลี่ยนแปลงเรื่อยไหลเรื่อย. เราเรียกกันในภาษาของเราว่า**“อนิจจัง”**, ภาษาของพวกอื่นเรียกว่า**“ไหลเรื่อย”** มันก็เหมือนกัน; เช่นพวกกรีกใช้คำว่า**“ไหลเรื่อย”**; คือมีศาสดาพวกกรีก พ้องสมัยกันกับพระพุทธเจ้าในประเทศกรีก ใช้คำว่า**“แพนทาเร”** แพนทา แปลว่า ทุกสิ่ง, เรแปลว่า ไหล, **ทุกสิ่งไหลเรื่อย, พวกอื่นก็ยิ่งมองเห็นว่า ทุกสิ่งไหลเรื่อย; พวกเราก็มองเห็นว่า ทุกสิ่งเป็นอนิจจัง.**

อนิจจัง ก็คือเปลี่ยนแปลงเรื่อย มันก็คือไหลเรื่อย ; เพราะฉะนั้นจึงถือว่าเป็นมายา. เมื่อเป็นมายา ก็ไม่มีส่วนที่จะถือว่าเป็นตัวตน หรือเป็นของตน ; พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “โลกนี้ว่าง เพราะปราศจากสิ่งที่ควรถือว่าเป็นตัวตน หรือเป็นของตน”

เราต้องศึกษา ต้องเข้าใจในข้อแรกที่สุดนี้ก่อนว่า “โลกนี้ว่าง”.

ที่นี่ ก็มาถึงข้อที่ ๒ เกี่ยวกับจิต เมื่อจิตประกอบไปด้วยปัญญา เห็นว่าโลกนี้ว่างจริงๆ จิตนี้ก็พลอยว่างไปด้วย คือจิตจะไม่ไปเที่ยวยึดถือเอาอะไรเข้า ว่าเป็นตัวเป็นตน

จิตที่ไม่ยึดถืออะไรว่าเป็นตัวตน หรือกำลังไม่ยึดถืออะไรว่าเป็นตัวเป็นตนนี้ ขอเรียกว่า “จิตว่าง” เพราะไม่มีคำอื่นที่ดีกว่านี้.

จิตที่ไปจับฉวยอะไรไว้ เราเรียกว่า จิตวุ่น จิตที่ไม่ได้จับฉวยอะไรเอาไว้ด้วยความยึดถือ ด้วยอุปาทานนี้ เราเรียกว่าจิตว่าง เหมือนกับมือของเรา ถ้าไปจับกุมอะไรอยู่ เราเรียกว่า มือไม่ว่าง ถ้ามือไม่ได้ทำอะไร ไม่ได้จับกุมอะไรไว้ ก็เรียกว่า มือว่าง. นี้แหละเปรียบได้อย่างนี้. จิตนี้ก็เหมือนกัน ถ้าไปมองเห็นอะไรด้วยความเข้าใจผิด ว่าน่ารัก น่ายึดถือ น่าพอใจ มันก็ไปจับฉวยเอาด้วยกิเลส ด้วยอุปาทาน; เมื่อนั้นในจิตก็มีราคะบ้าง มีโทสะบ้าง มีโมหะบ้าง แล้วแต่กรณี. อย่างนี้เรียกว่าจิตไม่ว่าง

ที่นี่ ถ้าว่ามันว่างจากการจับฉวย ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ ก็กลายเป็นจิตที่ว่าง; มันมีคำอธิบายในธัมมปิปปิชาดิกา ภาคหนึ่ง ว่า รากโทสมโหเหติ สุนฺณตตฺตา สุนฺณโต - ชื่อว่าสุนฺณตฺตา เพราะว่าว่างจากราคะ โทสะ โมหะ เพราะจิตในขณะนั้นประกอบด้วยปัญญา เห็นว่าโลกว่าง. ด้วยเหตุนี้แหละพระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสสอนว่า

“จงมองดูโลกนี้โดยความเป็นของว่างอยู่เสมอ”

เหมือนอย่างทรงสอนโมฆราช ในโสฬสปัญหา :-

“สุนฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราช สทา สโต, - ดูก่อนโมฆราช - เธอจงเป็นผู้มีสติ มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่เสมอไป” พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนอย่างนี้

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

เมื่อเห็นโลกโดยความเป็นของว่าง จิตก็ไม่มีความยึดถืออะไรด้วยอุปาทาน ฉะนั้นจึงเป็นจิตว่าง. จิตว่างนี้สบายที่สุด ฉลาดเฉลียวที่สุด คล่องแคล่วต่อการทำงานที่สุด เพราะมันประกอบไปด้วยปัญญา ไม่ประกอบไปด้วยกิเลส.

นี่ความว่างอย่างนี้ ของจิตอย่างนี้ เราเรียกว่า **สุญญตา** ฉะนั้นสุญญตาเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ประเสริฐที่สุด ยิ่งกว่าสิ่งใด; แล้วคนโง่ๆ เขลาๆ ก็มาเข้าใจเสียว่า สุญญตานี้คือความสูญเปล่า, ไม่มีอะไร. อาตมาจึงต้องขอเรียกว่า นี่เป็นความโง่ของพุทธบริษัทบางพวกในสมัยนี้ จึงฟังคำว่า “**โลกว่าง**” นี้ไม่ถูก และฟังคำว่า “**จิตว่าง**” ก็ไม่ถูกเหมือนกัน.

ฉะนั้น เราได้ใจความครั้งแรกว่า **โลกว่าง** เพราะว่างจากตัวตน; ได้ใจความถัดมาว่า **จิตว่าง** เพราะว่างจากราคะ โทสะ โมหะ โดยเหตุที่ จิตนี้ได้มองเห็นว่า **โลกว่าง** ไม่มีอะไรที่ควรยึดถือว่าตัวตน ของตน. นี่คือการหมายของคำว่า “**สุญญตา**” อันเป็นเรื่องที่**พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เอง** เป็นเรื่องลึกซึ้ง มีความหมายลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่จะช่วยคน ให้มีจิตใจอยู่เหนือการครอบงำของโลก และไม่มีความทุกข์เลย.

เราจะเรียกเรื่องนี้ว่า “**อนัตตา**” ก็ได้ มันมีความหมายอย่างเดียวกัน. **อนัตตา** แปลว่า **มิใช่ตัวตน** ก็คือว่างจากสิ่งที่เป็นตัวเป็นตน หรือควรยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตน; มันมีเยอะเยอะไปหมด เป็นสังขารธรรม คือสิ่งปรุงแต่ง ไหลเวียนเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย นี้

ยับคัดลอก

ยับเลอะเทอะ

❖ พระคัมภีร์ ยังมีใช้ องค์พระธรรม มีไว้เพียง อ่าน, จำ เมื่อศึกษา ครั้นนานเข้า คัดลอก กันสืบมา เพียงแต่เขียน อักขร ให้คล้ายกัน คัดพลาดง นงนพพลาด ช่างฮึดฮัด ตัวไม่ชัด เต่าไป คล้ายในฝัน ยิ่งเป็นปราชญ์ ยิ่งแก้ไป ได้ไกลครั้น ยิ่งแก้มัน ก็ยิ่งเลอะ ไม่เจอะจริง.

❖ ส่วนพระธรรม ล้ำเลิศ ประเสริฐแท้ ไม่มีใคร อาจแก้ ให้ยุ่งชิง ธรรมของใคร ใครเห็น ตามเป็นจริง มีใช้สิ่ง คัดลอก หรือบอกกัน ทั้งมีอาจ ถ่ายทอด วิธีใด มีแต่การ จัดใจ ให้สับสนดี ไม่มีทาง ซื่อซาย หรือให้ปัน หรือลอกกัน ให้เลอะไป ไม่หยุดเออเยย ๗

❖ คัมภีร์ คือบันทึกที่ถูกคัดลอก และถูกนักปราชญ์แก้ไขเพิ่มเติม เรื่อยมา ผู้แก้ยังเป็นปราชญ์เท่าใดก็ ยิ่งแก้ไขมากเท่านั้น จึงยังมีทางที่จะ ผิดไปไกลมากเท่านั้น

❖ ส่วนธรรมะนั้นนั้น คัดลอกไม่ได้, ผิดไม่ได้, ถูกไม่ได้, ถ่ายทอดไม่ได้, สอนไม่ได้, จึงเลอะเทอะไม่ได้ ; รู้ ได้เฉพาะตัว

❖ คัมภีร์แท้เล่มเดียว คือความ ลึกดำที่ชีวิตต้องหยั่งลงในชีวิตด้วย ชีวิตเอง

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

會也否
虛室突坐烏龜

เต่าทิน ตาบอด

❖ “ โอ้! เต่าเอ๋ย ขอถาม ความลึกอย่าง
ดูท่าทาง ของเต่า เรานึกขำ
ตัวเป็นทิน ดาก็บอด ยอดเวรกรรม
มีพระธรรม อยู่บนหลัง ยังไม่รู้ ”

❖ “ มนุษย์เอ๋ย! เราจะบอก กรอกหูเจ้า
ตัวเราเอง แทละคือธรรม, ตำตาอยู่
ธรรมของเจ้า คือตำรา บ้าพอดู
ธรรมของดู คือตัวดู อยู่ที่ธรรม
ที่เป็นทิน หมายถึงเย็น อย่างนิพพาน
เพราะประหาร อวิชชา ไยว่าขำ
ความทวนกบอด ยอดสงบ ลบล้างกรรม
เป็นความว่าง มีประจำ อยู่ร่ำไป
อันตำรา นั้นมิใช่ พระธรรมเลย
คิดดูเถิด คนเอ๋ย อย่าใถล
จะมีธรรม กันบ้าง ข้างกระไร
คว่าเอาไว้ แต่คัมภีร์ ดินกเอ๋ย ฯ ”

❖ มนุษย์ : เต่านี้ช่างโง่เสียจริง มี
คัมภีร์อยู่บนหลังแล้ว เหตุไฉนจึงไม่
รู้ธรรมะ

❖ เต่า : บนหลังฉันนี้ยังไม่ใช่
ธรรมะแท้จริง ความทวนกบอด คือ
ความไม่ยั้งติ-ยั้งร้ายในอารมณ์ที่
มากกระทบ ; ความเย็นและสงบที่
เนื้อตัวของฉันต่างหาก เป็นธรรมะที่
แท้จริง จะหาธรรมะที่แท้จริงที่ไหน
อื่นเล่า มนุษย์เอ๋ย!

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

มีเต็มไปหมด แต่เป็นอนัตตา เพราะไม่มีส่วนใดที่ควรถือว่าเป็นตัวเป็นตน เพราะฉะนั้น เรื่องไม่ควรยึดมั่นถือมั่นนั้นแหละเป็นเรื่องสำคัญ เพราะว่างจึงไม่ยึดมั่น เพราะไม่มีตัวตนจึงไม่ยึดมั่น; เพราะฉะนั้นความสำคัญจึงอยู่ที่ไม่ยึดมั่น ถ้ายึดมั่นก็เป็นทุกข์ ถ้าไม่ยึดมั่นก็ไม่มีทุกข์

ที่นี่ พระพุทธเจ้าท่านไม่ตรัสเรื่องอื่น ท่านตรัสว่า

“ปุพฺพเพ จาหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ จ ทุกฺขณฺเจว ปญฺญาเปมิ
ทุกฺขสฺส จ นิโรธํ - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่ก่อนนี้ก็ดี เดี่ยวนี้
ก็ดี ตถาคตบัญญัติเฉพาะเรื่องความทุกข์ และความดับไม่เหลือ
แห่งทุกข์เท่านั้น” นี่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสเรื่องอื่น ไม่ได้พูดเรื่อง
อื่น ไม่ได้สอนเรื่องอื่นนอกจากเรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์
เท่านั้น

ที่นี่ เราไปมัวสนใจเรื่องอื่น ที่เป็นผอยปลิกย่อยออกไป.
ยกตัวอย่าง เช่น ไปมัวสนใจกันเป็นบ้าเป็นหลังว่า : ตายแล้วเกิด
หรือไม่? อะไรไปเกิด? อะไรพาไปเกิด? อะไรไปเกิดได้อย่างไร? แต่
ไม่สนใจที่ว่า เดี่ยวนี้เกิดอยู่ เป็นทุกข์อยู่ จะดับทุกข์ได้อย่างไร.
นี่ไม่สนใจ ก็แปลว่า ไม่สนใจเรื่องทุกข์กับเรื่องดับทุกข์โดยตรง.
แต่ไปสนใจเรื่องอื่นที่มันไกลออกไป, ไกลออกไป ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็น
เงื่อนไขของความดับทุกข์. ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านไม่เรียกว่า อาทิ
พรหมจรรย์. เรื่องชนิดนั้นไม่ใช่เงื่อนไขของพรหมจรรย์ เพราะ
มันชวนให้พูด ชวนให้ถก ชวนให้เถียงกันไปให้ไกลออกไป, ไกลออก

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ไปเรื่อยไป, ไม่มาสู่ปัญหาสำคัญที่ว่าทุกข์เป็นอย่างไร.

นี่เรียกว่า พระพุทธเจ้าท่านสอนแต่เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์. เราอยู่ในโลกนี้ กำลังอยู่ในโลกนี้ กำลังเป็นทุกข์ ต้องรีบดับทุกข์โดยด่วน; เหมือนไฟไหม้บ้าน ต้องรีบดับไฟ. อย่าไปมัวถามว่า ใครจุด? จุดเพราะอะไร? เอาอะไรจุด? มันโกรธเรื่องอะไรจึงมาจุด? มันมีนโยบายอย่างไรจึงมาจุด? น้อยามัวไปถามให้เสียเวลา ต้องรีบดับไฟทันที ให้ไฟมันดับดีกว่า แล้วก็หมดเรื่องกัน.

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงกำชับให้สนใจแต่เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์ เพราะว่าเมื่อศึกษาเรื่องความดับทุกข์ สนใจเรื่องความดับทุกข์ถึงที่สุด ท่านจะพบเรื่องอนัตตา คือไม่มีตัวตนหรือเรื่องว่าง คือไม่มีคนไม่มีสัตว์ ไม่มีเราไม่มีเขา; นอกนั้นเป็นมายา มันมีแต่สังขาร ไหลเวียนเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่คน.

นี่พอเรื่องไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่คน มันก็ไม่มีใครตายใครเกิด; แม้ที่นั่งอยู่ที่นั่นก็มีได้มีใครเกิดอยู่; แล้วจะไปถามว่าตายแล้วเกิดหรือไม่? เกิดอย่างไร? มันเป็นปัญหาที่บ้าที่สุด ที่เสียเวลาที่ที่สุด; เพราะว่าที่แท้มันไม่มีคน แล้วมันไม่มีเกิดมีตาย.

สิ่งที่เรียกว่า "คน" นั้น เป็นความเข้าใจผิด ความโง่ ความหลง ไปยึดมั่นสังขารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่กำลังไหลเวียนเปลี่ยนแปลงว่าคน; แล้วก็ไปหลงสำคัญผิดว่า กิริยาอย่างนั้นเรียกว่าเกิด, กิริยานั้นเรียกว่าแก่, กิริยาอย่างนั้นเรียกว่าตาย, ฉะนั้นคำว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้ มีขึ้นมาได้เพราะความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องคน. ที่จริงแล้ว เป็นเพียง

การเปลี่ยนแปลง. เปลี่ยนแปลงอย่างนั้นๆ เป็นแต่เพียงความเปลี่ยนแปลงของสังขาร.

ที่นี่ เรามาเข้าใจด้วยความยึดมั่นถือมั่นก็เรียกว่า ความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย. พอไปเรียก ความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยความยึดมั่นอย่างนี้ มันก็เป็นทุกข์ขึ้นมาทันที. ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ก็เพราะว่าในความเกิดความแก่ความตายนั่นมันมีความยึดมั่นด้วยอุปาทานอยู่. ถ้าไม่ยึดมั่น มันเป็นเพียงการไหลเวียนแห่งสังขาร ไม่มีความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย.

พระพุทธเจ้าท่านประสงค์จะให้รู้ความจริงข้อนี้ ว่าคนไม่มีว่าสัตว์ไม่มี; มีแต่สังขารที่ไหลเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย. พอเราปฏิบัติถึงความดับทุกข์สิ้นเชิง เห็นคนไม่มี, อะไรเกี่ยวกับคนนี้ก็ไม่มี; ปัญหาที่จะต้องถามว่า เกิดหรือไม่เกิด มันก็หมดไป มันไม่มี, มันไม่เกิดมาเป็นปัญหาขึ้นได้, แล้วเราเองก็หมดปัญหาเพราะว่า เดียวนี้ไม่มีความทุกข์แล้ว. นี่คือประโยชน์ของการศึกษาเรื่องว่าง เรื่องอนัตตา เรื่องสุญญตา เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น เป็นอย่างนี้.

ที่นี่ ท่านคงจะถามว่า จะปฏิบัติอย่างไร? ชั่วเวลาเล็กน้อยก็จะตอบว่า การปฏิบัตินั้นให้แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ :-

ระยะแรก คือ ตามปกติอยู่กันอย่างนี้ตามปกติ กระทบอารมณ์นี้เรียกว่าระยะแรก. ก็ให้มีปัญญา ให้มีปัญญาอยู่เป็นประจำ ศึกษาพิจารณาพิจารณาว่า โลกว่าง มันว่างอย่างไร? แล้วจิตมันไปยึดมั่นถือมั่นเข้าเป็นจิตวุ่นอย่างไร? แล้วจิตไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะเห็นว่าโลกว่าง เป็นจิตว่าง นี่มันเป็นอย่างไร? นี่ศึกษาข้อนี้อยู่เป็น

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ประจำ ปรีกษาหารือกัณอยู่เป็นประจำ, ถกเถียงคู้ยเข้กัณอยู่เป็นประจำ, จนมองเห็นจริงตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า **โลกนี้ว่าง**.

เราจะศึกษาในแง่ของปริยัติ ในแง่ของทฤษฎี หรืออะไรก็ได้ แต่ให้เข้าใจว่า**โลกนี้ว่าง** นี้เรียกว่า**ทำปัญญา**อยู่เป็นประจำ อย่าลืมว่า **ปัญญาต้องมาก่อนเรื่องอื่น** ในการปฏิบัติทั้งหลายแหล่ทั้งหมดทั้งสิ้นต้องเอาปัญญามาก่อน ถ้าเอาเรื่องศีล เรื่องอะไรมาก่อนแล้ว มันจะเขวออกนอกทาง เป็นศีลที่เขวออกนอกทางได้; แม้แต่การทำทานนี้, ให้ทานนี้ต้องเอาปัญญาออกมาก่อน จึงจะให้ทานถูกต้อง ไม่เป็นทานที่เขว ทานที่เขวนั้นนำไปสู่ความทุกข์ก็ได้ ศีลที่เขวนำไปสู่ความทุกข์ก็ได้.

มันต้องเอาปัญญามาก่อน ให้รู้ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือว่า ให้รู้ว่าโลกนี้เป็นของว่างนี้กันเสียก่อน แล้วความมุ่งมาดปรารถนามันก็ถูกต้อง เพื่อจะเอาชนะโลกที่ว่างเพื่อไม่ให้เป็นทุกข์. อย่างนี้ก็ปฏิบัติในเรื่องทานเรื่องศีล เพื่อกำจัดกิเลส เพื่อกำจัดความยึดมั่นถือมั่นทั้งนั้น; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ก็จะให้ทานเพื่อแลกสวรรค์ เพื่อแลกเอาวิมาน; รักษาศีล เพื่อไปเกิดในสวรรค์ เกิดสวย เกิดรวย อย่างนี้มันเป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่วิเศษที่ตรงไหน. แต่ถ้ารู้เรื่อง **โลกว่าง ไม่มีอะไรน่ายึดถือ**; แต่จิตมันจะยึดถืออยู่เรื่อย ก็ให้ทาน รักษาศีลเพื่อกำจัดความยึดถือกำจัดความตระหนี่ ความยึดเอาเป็นของตนนี้เรื่อย ๆ ไป; เพราะเหตุฉะนั้นแหละจึงมีหลักว่า **ปัญญาต้องมาก่อน**.

"ต้อ ฏู" กับ "ต้อ ฎู"

❖ อัน"ต้อ ฎู" "ต้อ ฎู" มิได้มี แต่พอใจ มันเป็นผี โผล่มาได้ พอทลายใจ "ฎู""ฎู" ก็หายไป พอใจใหม่ โผล่ใหม่ ดูให้ตี

❖ แต่ละข้าง ต่างยึด ว่า"ต้อ ฎู" จึงเกิดการ ต่อสู้ กันอย่างผี ต่างหมายมั่น แก่กัน ฉันทไพร ทั้งเปิดเผย ลับลี้ มีทั่วไป

❖ ที่ต้อยกกว่า สู้ว่า ฎู ก็มีตี ที่เด่นกว่า ช่มชี่ เขาเข้าใจ ที่พอกัน กันท่า ไม่ว่าใคร ล้วนแต่ใคร โด่งเด่น เป็นธรรมดา

❖ เอาพระธรรม กวาดล้าง อย่างไม้กวาด สำหรับฟาด หัวสัตว์ ที่ข้างฝา ตกกระเด็น เป็นเหยื่อ แก่ไก่กา ที่เก่งกว่า คืออย่าใจ ให้โผล่เลย ๆ

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

❖ ปัญหาของโลก ปัญหาของชาติ และ ปัญหาของบุคคล อยู่ที่"ความไม่ ยอมกัน" เพราะอหังการ มมังการ เพียงประการเดียว

❖ เหมือนจิ้งจก ๒ ตัว ที่ต่างตัวต่าง ไม่ยอมแพ้ จึงต้องกัดกันไม่มีที่สิ้นสุด

❖ ธรรมะ"ไม้กวาด"เท่านั้นที่จะกวาด ฟาดให้"สัตว์" หรือ"สัญชาตญาณ อย่างสัตว์"ชนิดนั้นสิ้นไปจากสันดาน

❖ โลกทั้งโลกจะสิ้นปัญหา ชาติทุก ชาติก็จะผาสุก บุคคลก็จะได้ชีวิตแท้ เต็มเปี่ยม และนิรันดร หากทุกคน "ยอม"และ"หยุด"ความมืออหังการ มมังการ กันเสียที

แม่ น้ำ คด น้ำ ไม่ คด

- ❖ แม่ น้ำ คด ส่วนน้ำ นั้นไม่คด ไม่แก้งปด ดูให้ดี มีเหตุผล ภายกับใจ ไม่ลามก ไม่วอกวน แต่กิเลส แส่นกล นั้นเหลือคด
- ❖ จิตล้วนล้วน นั้นเป็น ประภัสสร กิเลสจร ครอบงำ ทำยุ่งหมด กิเลสเปรียบ ลำน้ำ ที่เลี้ยวลด จิตเปรียบน้ำ ตามกฎ ไม่คดงอ
- ❖ อันจิตว่าง มีได้ ในกายวุ่น ในน้ำขุ่น มีน้ำใส ไม่ไหลอกหนอ ในสังสาร มีนิพพาน อยู่มากพอ แต่ละข้อ งวยงง ชวนสังกา
- ❖ พระตรัสให้ ตัดป่า อย่าตัดไม้ ไม่เข้าใจ ตัดได้ อย่างไรหนา รู้แยกน้ำ จากแม่ น้ำ ตามว่ามา จึงนับว่า ผู้ฉลาด สามารถเอหย ๆ

❖ จิตเต็มนั้นประภัสสรอยู่ ปรกติ เป็นกลางๆ มิได้คด มิได้มีกิเลส “กิเลสต่างหากคด” และคนเข้าใจ ผิดว่า “จิตคด” เหมือนน้ำซึ่งไม่คด แต่แม่น้ำหรือคลองต่างหากคด

❖ ข้อนี้หมายถึงต้องกำจัดกิเลสที่ จูโจมเข้ามาเป็นครั้งคราว ไม่ใช่ไป ทรมานจิตเต็มแท้ ที่ประภัสสรอยู่ เองแล้ว

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธศาสนิกฯ

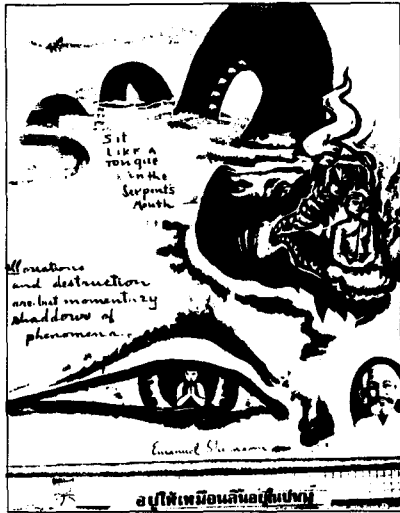
ทะเลไฟ

- ✦ สังสารวัฏฏ์ เปรียบด้วย“ทะเลไฟ” ที่ภูเขาพ่นออกมาล้อมท่วมอยู่รอบทิศ
- ✦ “ธรรมะ” เป็นสิ่งเดียวที่จะเป็น “เรือ” ที่ปลอดภัย ร่มเย็น ในท่ามกลางทะเลไฟอันแผดเผา
- ✦ “เรือธรรม” นั้นลอยอยู่ในทะเลไฟ นั่นคือ จุดเย็นที่สุดอยู่กลางเตา หลอมเหล็กที่ร้อนระอุ! นั่นคือนิพพานเป็นสิ่งอาจหาพบได้ท่ามกลางสังสารวัฏฏ์นั่นเอง!

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

- ✦ เรือของธรรม แล่นฝ่า ทะเลไฟ เรือของคน อย่างไร ยังไม่แน่ เห็นทีจะ ช้ำขลาด และอ่อนแอ จึงต้องแพ้ แก่เนื้อหนัง นิ่งเฝ้าดู
- ✦ จะออกไป นอกโลก ต้องฝ่าไฟ จะหมดทุกข์ ต้องไป เหนือสิ่งคู่ จะพ้นตาย ต้องพราว จาก“ตัวกู” เผากิเลส ต้องอยู่ ใจกลางไฟ
- ✦ คนเขลาเขลา เทมาเทมา ไปตามเขลา ไม่อยากเข้า ไกลไฟ เพราะกลัวไหม้ ไฟของธรรม มีไว้ เพื่อดับไฟ ที่ไหม้ใจ ของสัตว์ ในบัดดล
- ✦ ดับไฟ กรรมฐาน เปรียบปานไฟ เผากิเลส ลื่นไป เหลือมรรคผล อันไฟธรรม มีไว้ ดับไฟคน ดับแล้วพ้น ทะเลไฟ ฝ่าไปเฮย ๆ

ออยู่ให้เหมือน ลิ้นงูในปากงู

* นั้นลูกตา มองเห็น ไม่เป็นทမ်း
เขาใช้มัน เล็งแล แก้ปัญหา
อยู่ในโลก อย่างไร ไม่ธรรมดา
พิจารณา ตรองไป ให้งจติ

* ออยู่ให้เหมือน ลิ้นงู ในปากงู

ไม่เคยถูก เจี้ยวงู อยู่สู่ศรั
อยู่ในโลก ไม่เคยถูก เจี้ยวโลกีย์
เป็นเช่นนี้ อุปมา อย่าพ่นเพื่อน

* คิดดูบ้าง นั่งได้ ในปากงู
ไม่เคยถูก เจี้ยวงู อยู่เสมีอน
นั่งในท้อง แสนสบาย ภายในเรือน
มีเค้าเจื่อน เหมือนพระ- ภควันต์

* ออยู่ในโลก ไม่กระทบ โลกธรรม
อยู่เหนือกรรม เหนือทุกข์ เป็นสุขสันต์
ใครมีตา ริมเคารพ นอบนบพลัน
ريبพากัน ทำตาม ยามนี้เอย ฯ

* "เจี้ยวของโลก" ที่ขบข้ำคนอยู่ คือ
โลกธรรม ๘ ประการ กลุ่มแรก คือ
ลาภ,ยศ,สรรเสริญ,สุข กลุ่มหลังคือ
เสื่อมลาภ,เสื่อมยศ,นินทา,ทุกข์

* นั่นคือ การได้ และ การเสีย หรือ
บวก กับ ลบ นั่นเอง ซึ่งเป็นเพียง
"มายา" ปรากฏการณ์ชั่วคราว ตาม
เหตุและปัจจัยปรุงแต่งขึ้น

* เห็นความ"เกิด-ดับ"ของมายานี้
แล้ว"ไม่ถือมัน" ไม่ทวนไหวต่อโลก
ธรรม จึงอยู่ในโลก ไม่ต้องหนีไปไหน
แต่ก็ไม่ถูกเจี้ยวของโลก

* เหมือนลิ้นของงู อยู่ในปากงู จิต
เจี้ยวอันเต็มไปด้วยน้ำพิษ แต่ไม่เคย
ถูกพิษนั่นเอง

* สำหรับโลกนอกตัวเราสมัยนี้
ก็นับว่าเต็มไปด้วยพิษ เราจะอยู่อย่าง
ฉลาด โดยไม่ถูกเข้ากับพิษเหล่านั้น มี
ผลเท่ากับอยู่กันคนละโลกทีเดียว

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ท่านจะเห็นได้ด้วยตนเองว่า ในพระพุทธรูปปางที่สำคัญที่เป็นหลักปฏิบัติ เช่น มรรคมืองค์ ๘ : - สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปป นี้ มาก่อน. นี่มาเป็น**ปัญญา** มาเป็นเข็มทิศ มาเป็นกรุยทางที่ดี แล้วจึงมาถึง**ศีล** คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว, แล้วจึงมาถึง**สมาธิ** คือ สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ. นี่ศีลกับสมาธิตามหลังมา ปัญญาหน้าหน้าเพื่อให้ศีลและสมาธิถูกทาง มันก็ส่งเสริมปัญญาให้สูงให้ยิ่งๆ ขึ้นไปอีก. เมื่อปัญญาสูงขึ้นไปอีก มันก็ทำให้ศีล สมาธิ สูงยิ่งขึ้นไปอีก มันวนเวียนส่งเสริมซึ่งกันและกันอยู่อย่างนี้ วันหนึ่งมันก็จะบรรลุธรรมะในระดับสูงสุด.

นี่เรียกว่า ถ้าพูดเป็นหลักปฏิบัติแล้ว ต้องพูดว่า**ปัญญา** แล้ว**ศีลแล้วสมาธิ**. ข้อเท็จจริงหรือพฤตินัยเป็นอย่างนั้น; แต่โดยนิตินัยนั้นเราจะพูดกันว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา** เรียงตามลำดับ คุณค่าที่มากและน้อย สูงและต่ำ แล้วก็เคยชินกันแต่ว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา** เสียเรื่อยไป. พอถึงคราวปฏิบัติก็ตั้งหน้าตั้งตาแต่เรื่องศีลอย่างมงาย หลับหูหลับตา; อย่างนี้เพราะไม่มี**ปัญญา** รักษา**ศีล**จนตายไม่มี**ศีล** มีแต่ท่าทาง มีแต่พิธี มีแต่ระเบียบ.

ลองให้มี**ปัญญา**นำหน้า **ศีล**จะมีประโยชน์ตั้งแต่ขณะที่แรกรักษา คือ จะขุดเกลาคความยึดมั่นถือมั่น ฉะนั้นจึงมีหลักในการปฏิบัติทั่วไปว่า เอา**ปัญญา**มาก่อน “**ปัญญา หิ เสฏฐา กุสลา วทนต์**” นี่พระพุทธเจ้าว่า **ปัญญา**เป็นของประเสริฐที่สุด นอกนั้นเป็นบรืวารของ**ปัญญา**.

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ฉะนั้นการศึกษาเรื่องความว่างนี้ ในขั้นแรกจะต้องศึกษาค้นคว้ากันอยู่เรื่อยด้วยปัญญาว่าว่างอย่างไร; แล้วพอวุ่นขึ้นมาแล้วมีความทุกข์อย่างไร. พอว่างเข้ามาแล้วก็ไม่มีความทุกข์อย่างไร, กระทั่งว่าหัวใจของพุทธศาสนาเป็นเรื่องความว่าง เหมือนที่ได้กล่าวตอนต้น นี้เรียกว่าการปฏิบัติในระดับแรก ทำปัญญาอยู่เป็นประจำ.

ที่นี้ **ระยะที่ ๒** การปฏิบัติก็คือ ที่เรียกว่า **ทำสติ หรือ สัมปชัญญะ หรือสมาธิ** นั้นเอง.

เราจะต้อง**ทำสติ** หมายความว่า เมื่อมีอารมณ์มากกระทบการปฏิบัติขั้นสองนี้ เรียกว่ามีอารมณ์มากกระทบ. การปฏิบัติขั้นหนึ่งคือ ในเมื่อเตรียมตัวอยู่ในเวลาปกติ ยังไม่มีอารมณ์มากกระทบ การปฏิบัติขั้นสองคือ เมื่อมีอารมณ์มากกระทบ จะต้อง**มีสติ มีสัมปชัญญะ**.

สตินี้ก็ไม่ใช่อะไรอื่น คือปัญญานั้นเองที่วิ่งมาช่วยทันท่วงที. สติก็ระลึกถึงความรู้ ความจริง ความถูกต้อง ว่าอะไรเป็นอย่างไร; สติกับปัญญานั้นแยกกันไม่ได้. ระลึกได้ ก็คือระลึกปัญญานั้นแหละ มา เช่นระลึกว่าโลกนี้ว่าง อย่าไปยึดมั่นถือมั่นเข้า นี้เรียกว่าตัวความรู้เป็นปัญญา; ตัวการระลึกเอาความรู้มาได้ นี้เรียกว่าสติ.

ปัญญาเปรียบเสมือนอาวุธ เก็บไว้ในบ้านเรือน สตินั้นเป็นเหมือนกับเอามาใช้; ขณะที่เอามาใช้นั้นเป็นสติ, ขณะที่เก็บไว้เฉยๆ นั้นเป็นปัญญา. ฉะนั้นปัญญาเฉยๆ ไม่เอามาใช้ด้วยสตินั้น ก็ไม่มีประโยชน์อะไร เหมือนมีอาวุธไว้ป้องกันตัวเก็บไว้บนเรือนเฉยๆ ไม่ได้เอามาใช้ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร.

ที่นี้ข้าศึกก็คืออารมณ์ที่มากกระทบ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางใจ หกอย่างนี้. ที่เรียกว่าข้าศึกก็เพราะว่ามันจะมาทำอันตรายให้เกิดความทุกข์; เพราะฉะนั้นเราต้องทำให้ดี อย่าให้มันเป็นอันตรายขึ้นมา กำจัดมันเสีย หรือให้กลายเป็นประโยชน์ เป็นมิตร เป็นเพื่อนไปเสียเลย.

นี่ขอบอกกล่าวว่า อารมณ์ที่มากกระทบคือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปพะ ธัมมารมณ์ ที่มากกระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ตามปกติมันมันเป็นข้าศึก เพราะว่า คนตามปกติมันโง่ หลง ไม่รู้ แม้แต่เรื่องสุญญาตา; แปลว่าคนตามปกติมัน มีวิชา มีโมหะ มีความหลง ให้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เข้ามา, เข้ามาก็มาเป็นศัตรู, ทำบุคคลนั้นให้เป็นทุกข์.

แต่ถ้าตามปกติเรามีสติปัญญาแล้ว รูป เสียง กลิ่น รส นั้น จะเข้ามาในฐานะเป็นเครื่องรับใช้ อำนวยความสะดวกสบายก็มี, เข้ามาในฐานะเป็นการศึกษาให้เราได้ศึกษามัน เข้าใจมันยิ่งๆ ขึ้นไปก็มี มันกลับมาทำประโยชน์ให้แก่เรา ไม่ใช่มาทำให้เราเดือดร้อนเสียหายอะไร; แต่เป็นเพราะความโง่ ความเขลา ความหลง ความไม่รู้ของเรา ในเรื่องหลักธรรมะ จึงต้อนรับอารมณ์เหล่านั้นมาในฐานะเป็นเครื่องทำลายตัวเองหรือว่าทำตัวเองให้เป็นทุกข์.

ที่นี้ เรามีทางป้องกันได้ด้วยปัญญา และสติสัมปชัญญะ: ไม่รับเอามันมาในฐานะที่เป็นเครื่องให้เกิดความทุกข์; แต่เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการศึกษา เกิดความรู้ความเข้าใจว่า นี่เป็นอย่างไร จนมันไม่อาจจะเป็นทุกข์แก่เราได้. ในการที่จะรู้ว่า สิ่งนี้เป็นอะไร นั้นพระพุทธเจ้าท่านแนะนำให้สังเกต อย่างน้อย ๓ อย่าง :-

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

๑. สิ่งนี้ มันมีความชั่ววอนอย่างไร? เรียกว่า อัสสาทะ, มันมีอัสสาทะอย่างไร?

๒. สิ่งนี้มีโทษ หรือมีพิษร้ายอย่างไร? โทษหรือพิษร้ายนั้น เรียกว่า อาทีนวะ.

๓. สิ่งนี้ เราจะมีอุบายวิธี ที่จะเอาชนะมันได้อย่างไร? อุบายวิธีนี้ เรียกว่า นิสสรณะ.

ขอให้อดจำไว้ว่า การที่เราจะศึกษาสิ่งใดที่เป็นเรื่องสำคัญ เราต้องตั้งปัญหาขึ้น ๓ ประการ นี้เป็นอย่างน้อยว่า อัสสาทะของมันเป็นอย่างไ? อาทีนวะของมันเป็นอย่างไ? แล้วนิสสรณะของมันเป็นอย่างไ?

ยกตัวอย่างว่า เงิน เงินที่เราชอบกันมากนี้, ทำงานเพื่อเงินอย่างนี้ เพราะเราชอบเงิน เงินนี้มีอัสสาทะคือเสน่ห์หรือมายานี้ ดึงดูดใจคนอย่างไร? แล้วเงินมีอาทีนวะ คือโทษอันร้ายกาจ เลวทรามอย่างไร? เงินนี้มันมีนิสสรณะคือทางที่เราจะอยู่เหนือเงิน เอาชนะเงินให้จนได้มันเป็นอย่างไ? ถ้ารู้ครบทั้งสามอย่างนี้แล้วเป็นอันว่าปลอดภัย และเรียกว่า เป็นผู้ที่รู้จริง.

เรื่องอารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นี้ก็เหมือนกัน ต้องรู้ว่าอัสสาทะ เสน่ห์ของมันเป็นอย่างไ? อาทีนวะ คือ พิษร้ายที่มันซ่อนไว้เบื้องหลังนั้นเป็นอย่างไ? แล้ว นิสสรณะ คือ อุบายที่จะออกไปเสียได้จากอารมณ์เหล่านี้ คืออย่าให้มันทำอะไรเราได้ นั้นเป็นอย่างไ?

พ น อธิ

เป็นกระจกเงา

- ❖ ศิษย์วอนถาม อาจารย์ รุานร้อนใจ “ทำอย่างไร ไปนิพพาน อาจารย์ขา!”
- ❖ “อ้อ มันง่าย นีกระไร บอกให้ นั่นคือคำว่า ฝนอิฐเป็น กระจกเงา”
- ❖ “อาจารย์ครับ เขาคงว่า เราบ้าใหญ่ แม้ฝนไป ฝนมา ก็ตายเปล่า”
- ❖ “นั่นแหละเนื้อ มันสอนให้ แล้วไม่เขา ว่าให้เรา หยุดหา หยุดบ้าไป ไม่มีใคร ฝนอิฐ เป็นกระจก ไม่ต้องยก มากล่าว เข้าใจไหม นิพพานนั้น ถึงได้ เพราะไม่ใช่ ทมตตนไชรี ว่างเย็น เป็นนิพพาน ถ้าฝนอิฐ ก็ฝนให้ ไม่มีเหลือ ไม่มีเชื้อ เวียนไป ในสังสาร ฝนความวุ่น เป็นความว่าง อย่างเปรียบปาน ฝนอิฐदान ให้เป็นเงา เราบ้าเอง” ๗

- ❖ ยิ่งวังไล ยิ่งยึดไกลออก นี่คือ ดันทาล้อให้เหนียวหอบ ยิ่งอยาก “ยิ่ง” ไม่ได้หยุด แม้อยากเป็นพระอรหันต์; เพราะพระอรหันต์ คือผู้ “หมดอยาก” และเป็นผู้หยุดสนิทแล้ว
- ❖ เอา “ขาดอยาก” วังไล “ขาดหยุดอยาก” จันใด, ฝนอิฐเป็นกระจก ก็ เทนื่อยเปล่า จันนั้น
- ❖ ถ้าจะฝน ต้องฝนให้หมดไม่มีเหลือ ไม่เป็นอิฐ ไม่เป็นกระจกอีกเลย

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

ปฏิบัติ เกือบ ความสะอาด

ป ฏิ บั ติ

เพื่อความสะอาด

- ❖ ออบหน้านั้น ตอนออบไม่น่าดู ออบเสร็จแล้วสะอาดหมดจด ฉันทิด; ขณะปฏิบัติต่อสู้กับกิเลส นำทรมาน ชนะกิเลสแล้วพบความสงบผาสุก ฉันทันนั้น
- ❖ ออบหน้าทางกายชำระเหงื่อไคล ออบทางใจคือชำระล้างความยึดถือ ว่า“เรา” ว่า“ของเรา” อันเป็นของ สกปรกสำหรับใจ
- ❖ เครื่องมือในการออบหน้า คือ ตัง ในภาพ ส่วนเครื่องออบชำระใจ คือ “การปฏิบัติธรรม”

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน
คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

- ❖ ออบอะไร ล้างกันใหญ่ ดูให้ดี ดูออบกัน เต็มที่ ไม่มีเฉย “ไม่น่าดู นั่นแหละดู ให้ดีเอ๋ย” ขอเฉลย อรรถอ้าง “ล้างตัวกู”
- ❖ ออบที่หนึ่ง นั้นล้าง ส่วนร่างกาย ย่อมทำได้ โดยขยัน หมั่นเช็ดถู ภาพพวกเซ็น ออบเป็น ตัวอย่างดู ล้าง“ตัวกู” กันอย่างหนัก ด้วยรักทำ
- ❖ ออบที่สอง จ้องล้าง ไล่กิเลส ที่เป็นเหตุ ผลอไพโล่ โถถถล่า เที้ยวยึดนั้น ยึดนี้ ที่กอบกำ เอมามาทำ เป็น“ตัวกู” และ“ของกู”
- ❖ เอน้ำคือ ธรรมะ เข้าชำระล้าง ให้สว่าง สะอาดสิ้น สงบอยู่ อะไรมา ไม่ยึดมั่น ไม่ชันคุ ลิ่น“ตัวกู” เป็นวิมุตติ ดีสุดดี
- ❖ ยามออบล้าง ทำทาง ไม่น่าดู ออบเสร็จแล้ว สวยทรู ชูศักดิ์ศรี ยามชำระล้าง แส้นยาก ลำบากมี ลูถึงที่ ลุขล่วน ช่วนข่มเอ๋ย ๗

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

เหมือนปลาตัวหนึ่ง มองเห็นเหยื่อที่เกี่ยวเบ็ดอยู่ พอรู้ว่าเหยื่อนี้อร่อย. แต่ว่าเหยื่อนี้มันมีอาทินวะคือเบ็ดนี้อยู่ข้างใน. ทีนี้มันมีสัญณะคืออย่าไปกินมันเข้า ปลาตัวนั้นก็ไม่ได้เบ็ด ไม่กินเหยื่อ มันก็ไม่ได้เบ็ด.

มนุษย์เราเปรียบเหมือนกับปลา เวียนว่ายอยู่ในน้ำ คือวิภวสังสาร โดยมากเิ่งกินเหยื่อ และติดเบ็ดเข้าไปด้วย. มันควรจะเป็นปลาที่ฉลาด รู้ว่าอัสสาทะเป็นอย่างไร? อาทินวะเป็นอย่างไร? นิสัญณะเป็นอย่างไร? แล้วก็อยู่ในโลกนี้โดยไม่ต้องจมโลก ไม่ต้องกินเหยื่อในโลก แต่ขึ้นเหนือโลก นั่นแหละเขาเรียกว่า โลกุตตระ

ถ้าจมน้ำ กินเหยื่อ ติดเบ็ด ตายอยู่ในนั้น เกิดอยู่ในนั้นเรื่อยไป ก็เรียกว่าเป็น โลกิยะ หรือจมโลก หรืออยู่ใต้โลก เป็นปลาเิ่ง; หรือว่าถ้านานเข้ามันก็ควรฉลาด รู้ว่าเหยื่อเป็นอย่างไร? เบ็ดเป็นอย่างไร? ทำอย่างไรจึงจะกินแต่เหยื่อแล้วไม่ติดเบ็ด?

นี่คือข้อที่ว่า เราจะบริโภครูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ อย่างไร แล้วจะไม่เกิดทุกข์ อย่างนี้เรียกว่ารู้จักกินแต่เหยื่อเป็นอาหารแล้วไม่ติดเบ็ด; ฉะนั้นคำว่า“เหยื่อ”กับ“อาหาร” นั้นต่างกัน. เหยื่อคือล่อให้ติดเบ็ดแล้วเป็นทุกข์. อาหารเป็นเรื่องจำเป็นจะต้องกิน เพราะบำรุงรักษาชีวิตไว้สืบอายุไว้.

ฉะนั้นเราไปทำรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เหล่านั้นให้เป็นอาหาร อย่าทำให้เป็นเหยื่อ นี่ถือว่ามีอุบายถือเอานิสัญณะ เหล่านั้น ไม่ได้ติดเบ็ด แต่ได้กินเหยื่อเป็นอาหาร เปลี่ยนสภาพเหยื่อ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

เป็นอาหาร การทำอย่างนี้ทำได้เพราะมีสติเพราะมีสัมปชัญญะ เมื่อเผชิญกันเข้ากับเหยื่อคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่เป็นเหยื่อในโลก หรือบางทีก็เรียกว่า มารเขยย คือ บ่วงมาร ซึ่งมีลักษณะสวยสดงดงาม หอมหวาน ไพเราะ และเป็นพวงดอกไม้ แต่แล้วมันเป็นบ่วงที่จะผูกคอบมนุษย์ลากไปสู่ความทุกข์ นี้เราไม่กินเหยื่อ เราไม่ติดบ่วงมาร เพราะมีสติ.

พอมีอารมณ์ ทางตา ทางหู ฯลฯ มากระทบ ก็ให้สัทว่า มากระทบ อย่าไปตะครุบเอาด้วยตัณหาและอุปาทานแล้วมีตัวตนของตน เกิดรัก เกิดโกรธ เกิดเกลียด เกิดกลัว เกิดหลงไหลต่างๆ มีความทุกข์ แต่ให้รู้ว่ามันเป็นอย่างไร? มันเกี่ยวข้องกับเราอย่างไร? ควรจัดการกับมันไหม? ถ้าไม่ควรก็ไม่ต้องจัดอะไรเลย ถ้าจะต้องจัดกับมันอย่างไร? เช่นเปลี่ยนเหยื่อให้เป็นอาหาร ก็ทำไปซิ เปลี่ยนเหยื่อให้เป็นอาหาร.

นี้รวมความว่า ถ้าไม่ต้องจัดต้องทำ ก็อย่าไปทำมันเลย อยู่สบายๆ หนึ่งๆ แต่ถ้าต้องจัดต้องทำ เพราะมีหน้าที่สัมพันธ์กัน ก็จัด ก็ทำไปด้วยสติสัมปชัญญะ สิ่งเหล่านั้นก็กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ เป็นการศึกษาไปบ้าง เป็นอาหารไปบ้าง เป็นอะไรไปบ้าง ในทางที่จะเป็นประโยชน์.

นี่ขั้นที่สองนี้ เรียกว่า มีสติสัมปชัญญะอย่างนี้ แต่แล้วก็ต้องรวมธรรมะที่ร่วมกัน เช่น สัจฉริยะ - ความสำรวม เราจะต้องมีความสำรวมจึงจะมีสติ เรายังต้องมีศีล จึงจะมีสติ แล้วความ

สำรวมนั่นเองเป็นทั้งสติ เป็นทั้งศีล.

ข้อนี้อยากจะขอแนะนำว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นไม่แยกกันในทางปฏิบัติ ที่สำเร็จประโยชน์จริงนั้น ไม่อาจจะแยกกัน ใครถือว่าแยกกันได้ คนนั้นเป็นคนโง่ที่สุด ในพุทธศาสนาเราไม่อาจจะแยกศีลออกไปจากสมาธิหรือปัญญา ไม่อาจจะแยกปัญญาออกไปจากศีลหรือสมาธิ เพราะมันเป็นไปไม่ได้.

ศีลมันต้องมีปัญญาควบคุม และความมุ่งมั่นที่จะให้มีศีลนั้น มันก็มีสมาธิ ขอให้เข้าใจว่าอย่างนั้น เราจะรักษาศีลโดยไม่มี ความมุ่งมั่นนั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะความมุ่งมั่นนั้นมันเป็นสมาธิแล้ว ความรู้เรื่องศีลเรื่องอะไรเป็นอย่างไรมันเป็นปัญญา นี้รักษาศีลอย่างนี้ จึงจะเป็นศีลในพระพุทธศาสนา ถ้าผิดไปจากนี้เป็นเพียงพิธีรีตองไม่เป็นพุทธศาสนา.

ฉะนั้นเมื่อเราทำสติ ที่จะเห็นโลกเป็นของว่างอย่างเดียวเท่านั้น มันมี ทั้งศีล ทั้งสมาธิ ทั้งปัญญา รู้ว่าโลกเป็นของว่างนี้เป็นปัญญา พออารมณ์มากกระทบเรามีสติ นี้เป็นสมาธิ แล้วสำรวมระวังไว้อย่างนี้เสมอ. นี้เป็นศีล ความสำรวมระวังนั้นแหละคือศีล.

หรือว่าเมื่อกำหนดลมหายใจ การตั้งความกำหนด บังคับตัวเอง ให้กำหนดลมหายใจนี้เป็นศีล ความที่กำหนดอยู่ได้นั้นเป็นสมาธิ การรู้ลักษณะลมหายใจว่าเป็นอย่างไร เช่นความไม่เที่ยงเป็นต้น นี้เป็นปัญญา ฉะนั้นจึงมีทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา เต็มเปี่ยมอยู่ในการกำหนดลมหายใจ.

กิริยาอย่างนี้เรียกว่า“สมังคี” คือถึงพร้อมด้วยองค์สาม์เสมอครบถ้วน เช่น มรรคมืดองค์แปด ต้องครบทั้ง ๘ องค์เป็นอันเดียวกันสมมาเสมอครบถ้วน เรียกว่า สมังคี. ศีล สมาธิ ปัญญา นี้

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ก็ต้อง“สมังคี” จึงจะเป็นศีล สมာธิ ปัญญา ในพระพุทธศาสนา
ขึ้นแยกกันก็จะไม่เหลือสักอย่างเดียว.

นี่จึงขอภัยที่จะต้องกล่าวว่า ใครถือว่าแยกกันได้ แล้วปฏิบัติ
แยกกัน คนนั้นเป็นคนโง่ที่สุดในพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ทำสิ่งที่
เป็นไปไม่ได้และไม่มีประโยชน์อะไรเลย และขอให้สนใจที่จะทำให้
สำเร็จประโยชน์ในการทำสติสัมปชัญญะนี้ มีทั้งปัญญาที่มีทั้งศีล.

ที่นี้อีกอย่างหนึ่ง คือว่า **เราจะต้องใช้อุบาย** กิเลสนี้มัน
คลบแต่ลง... อย่างเสือนี่ ถ้าเราไปสู้กับมันซึ่งหน้า มันกัดเราตาย
แต่ถ้าเราใช้อุบายการดัก การลอบ ทำอย่างใดอย่างหนึ่งเสือกก็ตายได้
เราก็ไม่ต้องตาย กิเลสนี้มันยิ่งกว่าเสือ มันใหญ่โตกว่าเสือ มันดุ
ร้ายกว่าเสือ เราเข้าไปซึ่งหน้าแล้วละก็ เราจะแย่ เพราะฉะนั้นเรา
จะต้องใช้อุบาย อุบายวิธี คือหลักกรรมของพระพุทธเจ้า.

ตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “**ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้จักเป็นอยู่โดยชอบไซ้** โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์ ” ฟัง
ดูซิคคล้ายกับไม่ได้ทำอะไร.

สเจ เม ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาวิหเรยฺยู - ดูก่อนภิกษุทั้ง
หลาย ถ้าภิกษุเหล่านี้ฟังอยู่โดยชอบไซ้ **อสุณฺโณ โลกโ อรหน**
เตหิ อสฺส - โลกนี้ก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์.

โลกนี้ไม่ว่างจากพระอรหันต์ด้วยเหตุสักว่า **ภิกษุทั้งหลาย**
อยู่โดยชอบ แต่คำว่า “**อยู่โดยชอบ**” นี้ไม่ใช่เรื่องเล่นๆ มันเป็น
อุบายลึกซึ้ง แต่พูดว่า “**อยู่โดยชอบ**” นี้ ฟังดูคล้ายๆ กับว่าเล่นๆ

พินแล้วไฉย!

❖ บัดนี้เมฆ ลอยพิน ยอดเจดีย์
 ทั้งโรงโบสถ์ มากมี และวิหาร
 เมฆรวมตัว เป็นภาพ พิศดาร
 บอกอาการ พินแล้วไฉย! ไปรยยั้มา
 ตะโกนร้อง บอกสหาย สิ้นทั้งผอง
 ว่าไม่ต้อง เสียเที่ยว เทียวค้นหา
 อนันตสุข ในโลกนี้ ที่หวังมา
 เหมือนเที่ยวหา หนวดเต่า ตายเปล่าแล

❖ คนรักสุข ขยะแฉงทุกข์ จึง
 แสวงหาสุขยิ่งขึ้นไป จึงยึดติดสุข
 ทุกระดับ โดยเฉพาะผู้เมาสุขในสวรรค์
 ที่ฝันเอาเอง

❖ ส่วนธรรมะแท้นั้น เป็นเรื่อง
 “ปล่อยวาง” ทั้งสุขและทุกข์ เพื่อเข้า
 สู่ความดับทุกข์ อันมีเหตุใหญ่อยู่ที่
 ความยึดมั่นในความสุข

❖ ในที่สุดเมื่อค้นพบว่าที่แท้ “สุข”
 เป็นเพียงลมว แฉงว เป็นเพียงมายา
 ที่ไม่มีอยู่จริง จึงพบความทรรษา ว่าเรื่อง
 เหมือนเมฆที่ลอยพินโบสถ์ เจดีย์
 ตลอดถึงสวรรค์ พันสวรรค์ พุงขึ้น
 สู่ความว่าง อันปราศจากขอบเขต
 ของขนาดและเวลา

❖ สุขแท้จริง ไม่วิ่ง ไปตามโลก
 อยู่เหนือความ ทุกข์โศก ทุกกระแส
 มือเท้าเหนียว เหนียวขึ้นไป คล้ายตุ๊กแก
 ไม่อยู่แค่ พินโบสถ์ โปรดคิดดู
 ลอยเหนือยอด โบสถ์ไป ในเวลา
 ลอยพินไป เหนือฟ้า ที่เทพอยู่
 ถึงความว่าง ห่างพิน จาก“ตัวกู”
 ไม่มีอยู่ ไม่มีตาย สบายเฮย ๆ

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

ผู้ดับไม่เหลือ

* ความรู้ทุกชนิดที่โลกรู้ ยิ่งเพิ่มความพลุ่งขึ้นของโลก เป็นไปเพื่อ "ความเกิด" ของ "ตัวตน" อันเป็นต้นเหตุของความทุกข์ คือการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

* ส่วนความรู้เพียงประการเดียวที่เป็นไปเพื่ออิสระและผาสุก คือการรู้เพื่อดับ "ตัวตน" อันเป็นการดับทุกข์ในทุกแห่ง

* ความรู้นั้น คือรู้ชัดว่า "สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรมียึดมั่นถือมั่นว่า "เรา" ว่า "ของเรา" อยู่ตรงปลายหัวใจสุดท้ายของชีวิต

* อย่าเข้าใจ ไปว่า ต้องเรียนมาก

ต้องปฏิบัติ ลำบาก จึงพ้นได้

ถ้ารู้จริง สิ่งเดียว ก็ง่ายตาย

รู้ดับให้ ไม่มีเหลือ เชื้อก็ล่อง

* เมื่อเจ็บไข้ ความตาย จะมาถึง

อย่าพรั้นพรึง ทวาดไหว ให้ท่ม่นทมอง

ระวังให้ ติติ นาทีทอง

คอยจตจ้อง ให้ตรงจุด หลุดได้ทัน

* ถึงนาที สุดท้าย อย่าให้พลาด

ตั้งสติ ไม่ประมาท เพื่อดับขั้นนี้

ด้วยจิตว่าง ปล่อยวาง ทุกสิ่งอัน

สารพัน ไม่ยึดครอง เป็นของเรา

* "ตกกระโต พลอยกระโจน" ให้ติติ

จะถึงที่ มุ่งหมาย ได้ง่ายเข้า

สมัครใจ "ดับไม่เหลือ" เมื่อไม่เอา

ก็ดับเรา ดับตน ดลนิพพาน ฯ

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

อยู่เล่นๆ ไปอย่างนั้นแหละ อยู่โดยชอบเล่นๆ ไปอย่างนั้น มันไม่ใช่อย่างนั้น นี่คือนิยามของสิ่งที่เรียกว่า“อุบาย”.

อุบาย“เป็นอยู่โดยชอบ” นี้หมายความว่า **เป็นอยู่ด้วยสติปัญญา** ที่เห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่เสมอ มีสติที่จะทำให้ว่างอยู่เสมอ มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่างแล้วก็ไม่อยากจะทำอะไร ไม่อยากจะเป็นอะไร ด้วยต้นเหตุอุปาทาน ไม่มีอุปาทานอยู่ด้วยจิตว่างอย่างนี้ เรียกว่า **“อยู่ชอบ”**.

ฟังอยู่โดยชอบ เป็นอยู่โดยชอบ ที่ว่าเป็นอุบาย เพราะว่าเมื่อเป็นอยู่อย่างนี้ ก็เลสไม่ได้กินอาหาร ไม่มีทางที่กิเลสจะได้กินอาหารจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ.

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ เกิดขึ้นในฐานะที่จะเป็นเหยื่อของกิเลส เรากำจัดด้วยจิตที่ว่างนี้ มันไม่อาจจะเป็นเหยื่อของกิเลสได้ แต่กลายเป็นเหยื่อของปัญญา ทำให้รู้แจ้งยิ่งขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นอย่างไร เหตุการณ์นี้เป็นอย่างไร ไปเสีย.

ที่นี้กิเลสไม่ได้กินอาหาร ไม่เท่าไรมันก็ซุบผอม และลดกำลังลงและไม่เท่าไรมันก็สิ้นไป เหมือนกับว่า เสือตัวหนึ่ง ถ้าเราชวนกันล้อมไว้ได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ไม่ให้อาหารเข้าไปหาเสือได้ และเสือกก็ออกมาหาอาหารไม่ได้ ไม่เท่าไรอาหารที่มีอยู่ในที่ล้อมอยู่กับเสือนั้น มันก็หมดไป อาหารข้างนอกเข้าไปไม่ได้ เสือมันก็ไม่มีทางที่จะได้กินอาหาร มันก็จะผอมลงๆ แล้ววันหนึ่งมันก็ต้องตายไป.

ที่นี้ ภิกษุนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเป็นอยู่อย่างที่เป็นอยู่โดยชอบ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ในลักษณะอย่างทีกิเลสไม่ได้กินอาหาร เพราะมีจิตว่างอยู่เป็นประจำ แล้วกิเลสก็ต้องเหือดแห้งลงๆ และสิ้นไป นี่เป็นอยู่โดยชอบอย่างนี้โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์.

นี่ขออ้างคำว่า อสุญฺโณ แปลว่า ไม่ว่าง อสุญฺโณ โลก อรหหนเตหิ อสฺส - สฺสุญฺญ แปลว่า ว่าง อสุญฺญ แปลว่า ไม่ว่าง โลกนี้ก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ นี้เรียกว่า อุบายวิธี.

ทีนี้ อีกอันหนึ่งอีกแง่หนึ่ง การปฏิบัตินี้ต้องทำจนชินเป็นนิสัย ช่วยจำว่า“**ต้องทำจนชินเป็นนิสัย**” ไม่ใช่วันพระมาที่นี้ทีหนึ่ง แล้วก็เลิกกันเพียงนิดๆ หน่อยๆ ทีหนึ่ง กลับไปบ้านก็เลิกกันไป แล้ววันพระก็มาอีก อย่างนี้ทำจนตายก็ไม่ชินเป็นนิสัย มันต้องปฏิบัติให้ถูกต้องอยู่เป็นประจำทั้งที่วัดและที่บ้าน ทั้งที่ไหนก็ตามที่เกิด จนเคยชินเป็นนิสัย จนสามารถจะมีสติได้โดยไร้สำนึกโดยกายได้สำนึก.

ข้อนี้จะยกตัวอย่าง เหมือนว่าพอเราตื่นนอนขึ้นมา เราก็กว้างหน้าแปร่งพันแล้ว ตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่รู้ นี่ทำไปได้โดยจิตได้สำนึกไม่ต้องตั้งเจตนา. ทีแรกๆ นั้นต้องตั้งเจตนา ตื่นขึ้นเตือนตัวเองให้ไปล้างหน้าให้ไปแปร่งพัน แต่พอทำไปจนเป็นนิสัยแล้ว ไม่มีเจตนาทำไปได้ ล้างหน้า แปร่งพัน โดยความเคยชิน นั่นมันสำเร็จประโยชน์เต็มทีอย่างนั้น มันไม่ทุกข์ ไม่ลำบาก ไม่ต้องยุ่งยาก.

ทีนี้ใกล้ชิดเข้ามาอีกอย่างหนึ่ง ก็เหมือนกับการขับรถ ที่นั่งอยู่ที่นี้ ใครขับรถยนต์เป็นจนชำนาญ ลองคิดว่าเมื่อแรกขับรถนั้น ต้องมีความระมัดระวังมาก แทบจะไม่มีระยะว่าง เป็นงานที่ยาก

ลำบากอย่างยิ่ง แม้แต่**ชีจักรยาน** อย่าวว่าแต่จะชั่วบรณต์เลย ไหนจะไปชนเขา ไหนอะไรจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องมีสติมาก ถ้าชั่วไปหลาย ๆ ปี ถึง ๒๐-๓๐ ปีเข้าเกิดความเคยชิน อะไรผ่านแวววับมาก็เหยียบเบรคได้เอง อะไรได้เลยด้วยความเคยชิน ไม่ต้องเจตนา แล้วก็สบาย แล้วก็ปลอดภัยที่สุดด้วย.

นี่ ความเคยชิน เกิดขึ้น เพราะทำมามาก และทำมานาน โดยบทว่า **ภาวิตา พหุสิกตา - ทำให้มาก ทำให้ชำนาญ** แล้วมันสบายเท่าไร แล้วไปเปรียบเทียบกับคนที่แรกหัดชั่วบรณต์เดือนนี้วันนี้ ดูชิตต่างกันเท่าไร ต้องมีความระมัดระวังมากสำรวจมากเท่าไร นี่ปฏิบัติธรรมก็เหมือนกัน ต้องทนทำไปจนมีความเคยชินเป็นนิสัย.

เดี๋ยวนี้ไม่ได้เป็นอย่างนั้น ไม่ได้ทำจนเคยชินเป็นนิสัย ทำอย่างหลอกตัวเอง อย่างขอไปที อย่างเพื่ออวดสังคัมบ้าง อะไรทำนองนี้ หรือเพราะไม่รู้ว่าจะทำอะไร หรือเพราะหวาดกลัวว่าตายแล้วจะเป็นอย่างไรบ้างก็ 모르 อุตส่าห์ทำ ๆ ไว้บ้าง อย่างนี้ไม่เกิดความถูกต้อง ไม่เกิดความเคยชิน ไม่เกิดผลที่สมบูรณ์ได้ ฉะนั้นขอให้มีความคิดที่จะทำจนเคยชินเป็นนิสัย ไม่ต้องมีเจตนาอย่างนั้น.

การปฏิบัติที่ชินถึงขนาดที่ไม่มีเจตนานี้เป็น**โลกุตตระ** ถ้ายังต้องเจตนา ยังควบคุมอยู่ ยังเป็น**โลกียะ**อยู่เรื่อยไป.

นี่คือ **ระยะที่ ๒** คือ **ต้องมีสติ** สตินี้ต้องมีความสำรวจ มีสัญญา มีอุบาย มีการกระทำให้ชินจนเป็นนิสัย จึงจะเป็นสติจริงๆ. มิฉะนั้นจะเป็นสติล้มลุกคลุกคลาน หรือมิฉะนั้นจะเป็นสติเพียงระเบียบพิธีรีตองทำทางเท่านั้นเอง ใช้ไม่ได้ ต้องเป็นสติจริงๆ นี่เป็นขั้นที่ ๒.

สุญญตา

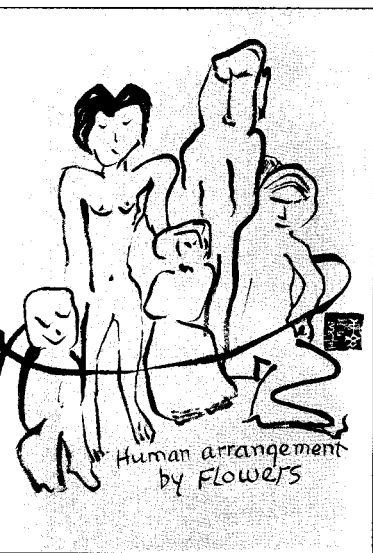
หัวใจของพุทธศาสนา

ที่นี่ มาถึง **ระยะที่ ๓** เราจะต้องรู้ไว้ว่า **เมื่อเราได้ทำพลาดไป** เพราะว่าครั้งแรกจะต้องพลาด เช่นหัดขี่จักรยาน หัดขับรถยนต์นี้ ต้องมีการพลาดในครั้งแรกๆ ในการทำสติไม่ให้ไปยึดมั่นนั่นนี่ว่า เป็นตัวกู-ของกูนี้เหมือนกัน มันพลาดอยู่เรื่อย ชั้นที่สามนี้ เมื่อมีการพลาดอย่างนี้ **ต้องมีความละเอียด ต้องมีความกลัว จะต้องมีหิริและมีโอตตปปะ** - รู้จักละเอียดกันเสียบ้าง รู้จักกลัวกันเสียบ้าง.

เดี๋ยวนี้เป็นคนหน้าด้าน **ไม่รู้จักอาย** แล้วเป็นคนเย่อหยิ่ง ทะนงอวดดี **ไม่รู้จักกลัว** คือไม่มีหิริและโอตตปปะ ทั้งนี้เพราะถือเสียว่า เรื่องกิเลส เกิดตัวกู-ของกู ในใจเป็นทุกข์นี้ **ไม่มีใครเห็นจะนั้นไม่ต้องละเอียด** นี่เป็นความเข้าใจผิด.

ถ้าเป็นพุทธบริษัทจริง **ไม่มีใครเห็นก็ละเอียดอย่างยิ่งละเอียด** ในการที่เปลืองจนเกิดกิเลส เป็นตัวกู-ของกู เป็นจิตวุ่นและเกิดทุกข์ **นี่ต้องละเอียดอย่างยิ่ง** เพราะเป็นความเสียหายอย่างยิ่ง เป็นความสูญเสียสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้.

ที่เรื่องทางวัตถุ ทางโลกๆ ละเอียดกันเหลือเกิน **ไม่ได้หวิ** ผมนิดหน่อยก็ละเอียด **ไม่ได้ใส่น้ำมัน** นิดหน่อยก็ละเอียด หรือไปทำอะไรหลุดลุ่ยกลางถนนหนทางก็ละเอียดจนไม่รู้ว่าจะเอาหน้าไปไว้ไหน ที่อย่างนั้นละเอียดเป็น แต่พอถึงที่**ของธรรม** ที่ควรละเอียดอย่างยิ่ง กลับไม่ละเอียด เกิดความโลภขึ้นก็ไม่ละเอียด เกิดความโกรธขึ้นก็ไม่ละเอียด เกิดความงอขึ้นก็ไม่ละเอียด.

ดอกไม้ จัดคน

❖ คนนั่งจัด บุปชาติ ก็คาดคิด
ว่าพิชิต มันได้ ตามใจหวัง
ความคิดนี้ ถูกดี แล้วหรือยัง
มันจัดใคร เข้าให้มัน หยั่งคิดดู

❖ คิดดูเถิด พวกถนัด จัดมาลัย
ลึงโลดใจ ว่าจัด ได้ส่วยทรู
ใครจัดใคร แยกไป ให้นึกดู
อย่าหลงรู้ แต่ว่าตน จัดมาลัย

❖ ดูให้ดี พวกคน หลงดอกไม้
มันมัดท่าน ใจไซ้ อยู่ไหวไว
ในทันที ที่คนจัด ดอกไม้ไป
มันรวบใจ คนมัด ในบัดดล

❖ ดอกไม้จัด คนบ้าง อย่างภาพนี้
คือพวกที่ หลงมัน ทุกแห่งหน
เด็กผู้ใหญ่ ไพร์ผู้ดี มีหรือจน
ไม่เคยพัน บุปชาติ คาดมัดเออย ๆ

❖ คนมีกิเลส หมายถึงว่า เรา
เป็นผู้จัดการ, เราเป็นผู้บงการทุกสิ่ง,
เราเป็นผู้กระทำให้ได้ตามใจเรา
แต่ที่แท้คนกำลังถูกบงการจากกิเลส
นั่นเอง; จึงถูกกิเลสรัตรึงอยู่รอบด้าน

❖ ส่วนผู้รู้ ใช้ปัญญาเข้าจัดการ
กับทุกเรื่อง จึงเป็นอิสระ

ภาพ : เอ็มมานูเอล เซอร์แมน

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

เป็นอยู่ ด้วยจิตว่าง

❖ จงทำงาน ทุกชนิด ด้วยจิตว่าง
ยกผลงาน ให้ความว่าง ทุกอย่างสิ้น
กินอาหาร ของความว่าง อย่างพระภิก
ษุตายเสร็จสิ้น แล้วในตัว แต่หัวใจ

❖ ท่านผู้ใด ว่างได้ ตั้งว่ามา
ไม่มีท่า ทุกข์ทน หม่นหมองศรี
“ศิลปะ” ในชีวิต ชนิดนี้
เป็น“เคล็ด”ที่ ใครคิดได้ สบายเฮย ๗

ยามไหนก็ได้

❖ ยามจะได้ ใต้ให้เป็น ไม่เป็นทุกข์
ยามจะเป็น เป็นให้ถูก ตามวิถี
ยามจะตาย ตายให้เป็น เห็นสุดดี
ถ้าอย่างนี้ ไม่มีทุกข์ ทุกวันเฮย ๗

คำประพันธ์ : พุทธทาสภิกขุ

ภาพ : เจมานันตะ

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ขอให้คิดกันเสียใหม่ว่า พอถึงวันหนึ่งคืนหนึ่ง ถึงเวลาสุดท้ายของวัน จะนอน อดะไรอย่างนี้ ต้องคิดบัญญัติว่า **วันนี้ได้พลาด** พลังขาดสติเกิดความรู้สึกเป็นตัวกู-ของกู มีความโลภมีความโกรธ มีความหลง อย่างไบบ้าง แล้วก็เอามานอนละอายให้มาก เสียใจให้มาก คือมีหิริและโอตตปะปะให้มากแล้วก็มี**ความเข็ดหลาบ รู้จักเข็ดหลาบ** เหมือนกับผลอดกร่องหนหนึ่ง แข็งชาตลอกปอกเป็ดนี้ ต้องรู้จักเข็ดหลาบ ทั้งละอายทั้งกลัว ทั้งระวังไม่ให้ตกอีก แล้วก็มี**ความเบื่อระอา**ที่จะเป็นอย่างนั้นอีก.

นี่เป็น**นิพพิทา**ในเมืองต้นที่เกิดขึ้น สิ่งที่เราเรียกว่า**“นิพพิทา”** จะตั้งต้นที่ตรงนี้ คือละอาย และกลัว และเข็ดหลาบ แล้วก็ระอาที่จะเป็นอย่างนั้นอีก นิพพิทาอ่อนๆ ตั้งขึ้นในลักษณะนี้.

นี่ **อันดับที่ ๓** เราต้องละอาย มีความกลัว มีความเข็ดหลาบ มีความระอาที่จะเป็นอย่างนั้นอีก แล้วมันก็จะไม่เป็นอีก แล้วการทำสตินี้ก็จะ**เป็นของที่ทำได้ ไม่เหลือวิสัย.**

เดี๋ยวนี้มีแต่ปนกันว่า การทำให้มีสตินี้มันยาก มันเหลือวิสัย มันทำไม่ได้ จนไม่คิดจะทำ ท้อใจที่จะทำ นี่มันไม่จริง ความจริงมันอยู่ที่ว่า ต้องรู้จักละอาย รู้จักกลัว รู้จักเข็ดหลาบ รู้จักระอา.

เพราะฉะนั้น**ธรรมะข้อปฏิบัติเป็นสามขั้น หรือสามฝ่าย** ด้วยกัน:-

ขั้นแรก ก็ตามปกติ ต้องเจริญปัญญายู่เสมอ ให้รู้ว่า โลกว่าง จิตอย่าไปยึดเข้า จิตจะได้เป็นจิตว่างอยู่เสมอ.

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ขั้นที่สอง มีสติ เมื่อจ่อหน้ากันเข้ากับข้าศึก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ต้องมีสติ สัมผัสปัญญา มีอุบายวิธีมีการต่อสู้จนเคยชิน.

ขั้นที่สาม เมื่อได้พ่ายแพ้ไปแล้ว ก็ละอายให้มากกลัวให้มาก เช็ดหลาบให้มาก รู้จักระอา.

ทีนี้ ถ้าเผชิญว่าวันหนึ่งๆ ทำสำเร็จ ไม่มีการบกพร่องเลย ก็อย่าหลง ก็อย่าประมาท จะมีปิติปราโมทย์บ้างก็ได้เหมือนกัน แต่อย่าถึงกับประมาท นี่ถ้าปฏิบัติอยู่อย่างนี้แล้ว เป็นอันว่า **การปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนาขั้นสูงสุดของมรवाद คือทำจิตให้ว่าง จะเป็นไปได้ จะไม่ไปมีเรื่องราวกับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส จนขาดศีล จนไม่มีสมาธิ เป็นทุกข์เป็นร้อน.**

ขอให้นึกถึงเรื่องราว ธรรมดาๆ ทำไมเราไม่เพลิดเพลิน? ทำไมเราจึงไม่เพลิดเพลินที่นอกชานทุกวัน? แล้วทำไมเราไม่ขับรถลงคูทุกวัน? ก็เพราะเราทำอุบายอย่างนี้.

ทีนี้ การที่เราจะขับรถคืออรรถภาพของเรา ให้แล่นไปตามทางของอริยมรรค ไปสู่นิพพานนั้น มันเหมือนกันอย่างนั้น ฉะนั้น ขอให้สนใจโดยหลักอย่างนี้ไว้เป็นประจำ.

รวมความว่า ขอให้ความสนใจแก่ธรรมให้เพียงพอ **จงให้ความเป็นธรรมแก่พระธรรมให้เพียงพอ** เดียวนี้เราไม่ให้ความเป็นธรรมแก่พระธรรมจนเพียงพอ เพราะในวันหนึ่งๆ ๒๔ ชั่วโมงนั้น สนใจปฏิบัติธรรมไม่กี่นาที นอกนั้นเอาไปทำอะไรเสียก็ไม่ทราบ

นี่เรียกว่า เราไม่ให้ความสนใจที่เพียงพอ ไม่ให้ความเป็น
ธรรมที่เพียงพอ เพราะไม่รู้ลึกว่า “**ธรรมะนี้คือตัวปัดจิตใจ คือ
เนื้อแท้ ตัวแท้ของปัด ของความดับทุกข์**” เราต้องให้ความ
สนใจมากกว่าอย่างอื่น ถ้าเราไม่มีเวลาไปนั่งทำภาวนาตามโคนไม้
ตามถ้ำตามเขา เราก็ต้องทำวิปัสสนาในการงานนั่นเอง.

การงานที่ทำอยู่นั้นแหละ จะเป็นงานครัว งานบ้านเรือน คำ
ชาย ทำไร่ ทำนา ทำสวน ทำราชการที่ออฟฟิศ บนโต๊ะที่ทำงานก็
ต้องทำวิปัสสนา คือมีสติอย่างที่ทำนั้น เมื่อนั้นเป็นการทำวิปัสสนา.

ฉะนั้น การหุงข้าวอยู่ในครัว คำน้ำพริกกระเด็นเข้าตากก็
ควรจะเป็นวิปัสสนา ยิ่งกว่าจะไปร้องอุ เหมือนกับสัตว์ถูกน้ำร้อน
ลวก มันไม่สมควรกัน มันควรพิจารณาเวทนา ควรจะฝึกหัด
ควบคุมสติ ควรจะฝึกหัดไม่ให้ดิ้นรนจนเป็นทุกข์ **ปฏิบัติธรรมที่
ตรงนั้นแหละ มีทั้งศีล มีทั้งสมาธิ มีทั้งปัญญา** ในขณะที่ดำน้ำ
พริกแกงเข้าตา อย่างนี้เป็นต้น.

ในห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องอะไร ก็เหมือนกันหมด จะต้อง
มีสติสัมปชัญญะว่า **สิ่งทั้งปวงว่าง...ยึดถือไม่ได้** สิ่งที่มาช่วยใจให้
โกรธ ก็ไม่ยึดถือ สิ่งที่มาช่วยใจให้รัก ก็ไม่ยึดถือ นี่เรียกว่าฝึกหัด
ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกว่า“**วิปัสสนา**” ทุกอิริยาบถ.

ดังนั้นการปฏิบัติธรรมมันจึงมีมาก เพราะมีอยู่ในชีวิตและ
การงาน อย่างนี้ซิ จึงจะเรียกว่า **ให้ความเป็นธรรม หรือให้ความ
ยุติธรรมแก่ธรรมะเพียงพอ** จนในที่สุดจิตนี้ว่างเป็นส่วนมาก วัน
หนึ่งคืนหนึ่งจิตนี้ว่างเป็นส่วนมาก ที่วุ่นมีนิดเดียว หรือถึงกับไม่มี
หรือถึงกับไม่ปรากฏ เราก็จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือ
ความสะอาด บริสุทธิ์ ความสว่างไสวแจ่มแจ้ง และสงบสุขเยือกเย็น

สุญญตา

หัวใจของพุทธศาสนา

ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ ซึ่งเรียกโดยภาษาบาลีว่า ความบริสุทธิ์ หรือปัญญา หรือสันติ สุทธิ-ปัญญา-สันติ นี่คือ สะอาด-สว่าง-สงบ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วก็ได้ในตัวความว่างหรือจิตว่างนั่นเอง.

เพราะฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่า ความว่าง ไม่ใช่ความสูญเปล่า ไม่มีอะไร แต่ว่ามีทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ เพราะเหตุนี้ เพราะฉะนั้นอย่าไปหลงเข้าใจผิดว่า สูญญะ-สูญเปล่าไม่มีอะไร หรือชีวิตนี้ไม่มีแก่นสาร นั่นคือคนบ้าที่สุด คนบ้าที่สุดที่พูดว่า ชีวิตนี้ไม่มีแก่นสาร.

ถ้าเขารู้จักประพาศิธรรมของพระพุทธเจ้า ในเรื่อง “สุญญตา” ที่ประทานแก่มรวาสแล้ว แก่นสารของบิวัตจะปรากฏออกมาให้เห็น เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วชีวิตนี้จะเป็นแก่นสารสำหรับผู้มีปัญญาเพราะเหตุนี้.

นี่คือคุณค่าเรื่อง สุญญตา หรือเรื่อง ความว่าง ไม่ใช่หมายถึงไม่มีอะไร แต่ว่ามีอะไรทุกอย่าง ที่มนุษย์ควรจะได้ และควรปรารถนา. จึงหวังว่า ท่านทั้งหลาย จะได้เริ่มสนใจ และสนใจ ยิ่งๆ ขึ้นไปในเรื่อง สุญญตา ซึ่งเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา ดังที่ยกเอาพระพุทธภาษิตมากล่าวให้ฟังแล้วพอสมควรแก่เวลา.

ขอยุติการบรรยายเพียงเท่านี้.

“เธอจงเป็นผู้มีสติ

มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่เสมอไป”

พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนอย่างนี้

เมื่อเห็นโลกโดยความเป็นของว่าง
จิตก็ไม่มีความยึดถืออะไรด้วยอุปาทาน
ฉะนั้นจึงเป็น“จิตว่าง”

“จิตว่าง”นี้สบายที่สุด ฉลาดเฉลียวที่สุด
คล่องแคล่วต่อการทำงานที่สุด
เพราะมันประกอบไปด้วยปัญญา
ไม่ประกอบไปด้วย

กิเลส

